

ANADOLU'NUN İLK YAZILI KAYNAKLARINDAKİ YER ADLARI VE YERLERİNİN TAYİNİ ÜZERİNE İNCELEMELER *

Dr. EMİN BİLGİÇ

*Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Sumeroloji Asistanı*

Anadolu'nun ilk yazılı kaynaklarını teşkil eden ve ilim âleminde Kapadokya metinleri adı verilen Asurca vesikalar arasında Anadolu yerlilerine ait olanları bulunduğu gibi, bütün bu Asurca metinlerden yerli halka ait birtakım kelime malzemesinin tesbiti de mümkün olmaktadır.

* Bu yazıdaki kısaltmalar *Zeitschrift für Assyriologie*'de kabul edilmiş olan listeye göredir. Onun dışındakiler :

- D T C F D* = Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi.
D T C F Yıllığı = Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yıllığı.
E L = Eisser-Lewy, *Die Altassyrischen Rechtsurkunden vom Kültepe* (MVAG 33 ve 35).
Garstang, Index = Mayer-Garstang, *Index of Hittite names, Geographical part I*.
Hr. = Hrozný, *Tablettes de Kultépé* (Henüz neşredilmemiş olan bu eserin Prof. Landsberger'de bulunan nüshasından faydalanılmıştır).
JNES = *Jornal of Near Eastern Studies*.
Kretschmer, Einleit. = Kretschmer, *Einleitung in die Geschichte der Griechischen Sprache*.
Mat. I, II. = L. Matouş, *Tablettes de Kultépé* (Henüz neşredilmemiştir. Prof. Landsberger'de bulunan hazırlık nüshasından faydalanılmıştır).
Neşr. A. B. C. Kay. = Prof. Landsberger'de kopye veya transkripsiyonları bulunan çeşitli ellerdeki ve Kayseri müzesindeki neşredilmemiş metinler.
Schachermeyr, Etrüsk. = Schachermeyr, *Etrüskische Frühgeschichte*.
Stephens, PN = Stephens, *Personal Names of Cappadocia*.
Sundwall, Lykier = *Die einheimischen Namen der Lykier* (Klio XI. Beiheft),
Tez = E. Bilgiç, *Mezuniyet tezi, Ankara Arkeoloji Müzesinde bulunan 18 Kültepe metni*.

Yerli tanrı, şahıs ve yer adlarıyla yerli dillere has cins isimlerden ibaret olan bu kelime malzemesinin topluca filolojik tahlili, bu kelime grupları arasındaki bağılıkların tesbiti ve çağdaş, daha eski veya daha yeni Anadolu ve Mezopotamya kaynaklarındaki bu cinsten malzeme ile karşılaştırılması suretiyle yerli dil ve kavimlerin tabakalandırılması meselesi, vaktiyle hazırladığımız bir eserin ¹ muhtevasını teşkil eder.

Anadolu'nun ilk tarih çağı halklarının sınıflara ayrılması hususunda bize, çağdan çağa ve eski kavimlerden yeni göçen, veya islilâ, fetih maksadiyle yeni gelen kavimlere geçen yer adlarından daha çok, sayı itibarıyla de kat kat fazla olan şahıs adları ve kısmen cins isimler faydalı olmaktadır. Tahlilleri mümkün olan yer adları ise diğer kelime malzemesinde karşılaşılan kelime ek veya köklerini havi oldukça, onların incelenmesiyle varılan hükümleri teyit ederek yürünen yolun sıhhatini tayine yaramaktadır. Böylece bir taraftan da, birkaçı bugüne kadar yaşamakta devam etmiş olan şehir adlarının tahlili yapılmak ve ait oldukları dil ve kavime nisbetleri tayin edilmekle, eskilikleri ve kuruldukları çağ hakkında bir fikir edinilebilmektedir.

Fakat kaynaklarımızda çeşitli imâl ve istihsal yerleri veya kültür ve ticaret merkezleri olarak geçen ve hangi bölgeye veya hangi harabe ve höyüğe tekabül ettikleri bilinmiyen bu eski memleket şehir ve kasabaların yerlerinin tesbiti işi de, herşeyden önce, tarihi inşaya yarıyacak yeni yeni arkeolojik ve hususiyle filolojik buluntulara yol açacağından çok ehemmiyetlidir. Halbuki bazı hallerde eski kaynaklarda, meselâ, mâden istihsal yeri olarak zikredilen bir mevkiin tesbiti ve diğer çağların kaynaklarına nisbeti suretiyle, bu husustaki çalışmaların pratik neticeler vermesi dahi beklenebilir. Bu bakımdan, Lagaş şehir beyi Gudea'nın, mâbet inşaatını tasvir eden metinlerinde altın istihsal edilen ve getirilen bir yer olarak zikrettiği, Kapadokya ve Hitit metinlerinde de çok rastlanan, doğu Anadolu'nun herhangi bir yerindeki Haḫḫum şehrini misal olarak alabiliriz.

¹ Yakında Dil ve Tarih-Cografya Fakültesi doktora tezleri serisi arasında neşrine sıra geleceğini umduğumuz «Kapadokya tabletlerine göre Anadolu kavimleri üzerinde araştırmalar» adlı eserin çok kısa bir hülâsası D T C F D II. 1, s. 33 v. dev. da çıkmıştır.

Bazı çağlar ve kavimler için ise yer adları üzerindeki tetkikler, göç ve sefer yollarını tesbite ve göç eden kavimlerin ana vatanlarıyla olan bağlarının kurulmasına imkân verdiklerinden dolayı daha şumüllü bir mahiyet alır.

Bu sözlerden anlaşılacağı üzere yazılı kaynakların oldukça bol bulunduğu hallerde bile yer adlarının incelenmesi neticesinde bazı önemli sonuçlar elde edilmesi mümkündür. Hele meşgul olduğumuz saha gibi, kaynakların bir yığın irtibatsız kelime malzemesine inhisar ettiği çağlarda bunların ne kadar ehemmiyet kazanacağı meydandadır. Binaenaleyh Kapadokya vesikalarından kâfi miktarda yer adlarının tesbit edilmiş olması, bunların başka kaynaklarda da kendini göstermesi ve mukayese imkânlarının bulunması mes'ut bir tesadüf sayılmak gerektir.

Çoğu kayseri yakınındaki kültepe (eski Kaniş) de çıkmış olan ve Kapadokya metinleri denen asurlu tüccarlara ait çeşitli alım, satım mukaveleleriyle ticaret mümessillerinin oturdukları büyük pazarlar, tüccarların kervanlarıyla takip ettikleri yollar ve uğradıkları şehir ve kasabalar hakkında bizi daha çok aydınlatan ticarî mektuplarda sık sık rastladığımız yer adlarının büyük bir kısmının tekrarlandığı metinler, az sonraki zamanda başlayan ve uzun bir devreyi kaplayan Hitit kaynaklarıdır. Anadolu'nun eski yer adlarınbir kısmı muhtelif sebeplerle Akad, yeni Sümer, Babil Mari, Nuzi, sonraki Asur kaynaklarında da kendini göstermektedir.²

Bunların dışında olmak üzere, Anadolu'nun daha sonraki Kilikya, Karya, Pisidya, Likya, Lidya vs. dillerinden Yunan kaynaklarına akseden ve Bizans kaynaklarında görülen yer adları malzemesinin ek ve kökleri ile de bu eski kalıntıların karşılaştırılması mümkün olabildiğinden Anadolu yer adlarının tahlili ve yerlerinin tesbiti yolunda daha esaslı ve mühim neticelere varılabilmektedir.

Aşağıdaki tetkik 2500 kadar neşredilmiş, 500 den fazla neşredilmemiş³ Kapadokya vesikasından sistematik bir tarzda

² Hangi yer adlarının hangi kaynaklarda geçtiği aşağıda yeri geldikçe kaydedilmiştir. Fakat makalenin sonuna, indeks yerini de tutmak üzere, ayrıca koyduğumuz listede yer adlarının geçtiği bütün orijinal kaynaklar tam olarak verilmiştir.

³ Son bir yıl içerisinde de Sayın Prof. Landsberger yabancı diplomatlar elinde bulunan 50'den fazla Kapadokya metnini incelemek fırsatını bulmuş ve bunları benim de gözden geçirmeme müsaade etmiştir. Makaleye bunların ilgili kısımları da alınmıştır.

toplanmış olan yer adlarının, adı geçen kaynaklardaki malzeme ile karşılaştırılması ile meydana gelmiştir. Yalnız burada, diğer kaynaklarda geçen yer adlarının Kapadokya malzemesi gibi tam olarak toplanmamış olduğunu ve Hitit yer adlarına ait Meyer-Garstang'ın müşterek eserlerinin ⁴ eskimiş bulunduğunu, bu eserden sonra pek çok vesika neşredildiğini, bu sebeple Hitit kaynaklarındaki çok daha geniş olan malzemenin tam olarak yeni baştan toplanmasından sonra eski çağın Anadolu coğrafyası üzerinde daha mühim neticeler elde edilmesi kabil olacağını kaydetmeliyiz.

Son zamanlarda Hitit kaynaklarına istinaden İ. Garstang'ın Hitit coğrafyası hakkında yayınladığı üç makale ⁵, bunlarda aynı zamanda filolojik incelemelere girişilmiş olmamakla beraber, bazı eski şehirlerin ve illerin yerleriyle yollar hakkında dikkate değer fikirler ihtiva etmekte ve münakaşaya yol açmaktadır. Fakat Hitit ve Kizvatna coğrafyası hakkında daha etraflı bilgiyi ve bu husustaki belli başlı kaynakların transkripsiyon ve tercümelerini ihtiva eden eser, Götze'nin, 1940 da çıkmış olmakla beraber bu makalenin basılması sırasında elimize gelen bir kitabdır ^{5a}.

Bununla beraber muayyen metinlere dayanan mahdut yer adları üzerinde duran bu tetkiklerle şurada burada başka münasebetlerle ileri sürülen münferit fikirler bir tarafa bırakılırsa, çivi yazılı kaynaklardaki malzemenin tamamına göre, devir devir de olsa, Anadolu'nun yer adları ve yerlerinin tesbiti işinin bir bütün olarak ele alınmadığı görülür. Halbuki, belirtmeğe çalıştığımız gibi, bir çağın birkaç ilgili metninde geçen yerler üzerinde durmak maksada yetmez. Aynı çağa ait bütün metin yerlerinin toplanmasından ve kendi aralarında karşılaştırılmasından sonra diğer çağlar kaynaklarının verdiği malûmatla da mukayese edilmek gerekir.

Meşgul olacağımız yer adlarından bir kısmı, Kapadokya şahıs adlarından bir parçasında görülen -uman (veya -umna nisbet edatı), -ahşu, -şar (-ahşu'lu adlardan kadın adı teşkiline yarayan ek), -ala, -ara, -aşu, -anta, -kuni, -apra veya -ipra'dan ibaret eklerden bir veya birkaçı ile birleşen başlıca api-, ħapi-, nim- veya niv-

⁴ Mayer-Garstang, Index of Hittites names, geographical part I.

⁵ İ. Garstang, Şamuha and Malatia (JNES I. 4, s. 450 v. dev.); Hittite military roads in Asia Minor (AJA XVII 1, s. 35 v. dev.); The Hulaya river land and Dadassas (JNES III. 1, s. 14 v. dev.).

^{5a} a Kizzuwatna and the problem of Hittite Geography.

parvav-, şalli-, şüni-, şupu-, vs. köklerinin teşkil ettiği, bizim Protoluvi adını verdiğimiz gruptaki⁶ bazı kelime kök ve eklerini ihtiva ettikleri için, bu gruba girerler.

Yer adlarının geri kalanından büyük bir kısmı da, ihtiva ettikleri ek ve kökler bakımından, şahıs adlarının diğer kısmında müşahede edilen -ilka (kadın adı teşkiline yarar), -na, -at, -e, -a, -va, -ia, -si, -sia (bu da kadın adlarında görülür), -lia, -ria, -ar, -an, -lati, -pa, -ş'den mürekkep eklerden bir veya birkaçıyla birleşen başlıca ala-, asu-, habu-, hattu-, ia-, ila-, kani-, kul-, malla-, nika-, şuli-, tarma-, tepu-, tuhuşi-, vaşh-, vatka- v.s. köklerinin teşkil ettiği, Protohitit adını verdiğimiz ikinci gruba⁶ girerler.

Filolojik tahlilden doğan bu iki grupta toplanma, yer adlarının bağlı oldukları coğrafi sahalardan bakımından da teyit edilmektedir. Yani, aşağıda ayrı ayrı gözden geçirilirken farkedileceği üzere, iki ayrı kelime zümresine ait olan şehir ve kasabaların yerlerinin, Anadolu'nun iki ayrı bölgesine düştüğü görülmekte ve Protoluvi dediğimiz gruba bağlananlar metinlere göre daha çok güney ve güney-batı Anadolu'ya; Protohitit adını verdiğimiz zümreye bağlananlar ise, kaba çizgilerle de olsa, orta ve orta doğu Anadolu'ya bağlanabilmektedirler.

Anadolu dilleriyle ek ve kök bakımından ilgisi olmadığı görülen bir kısım yer adlarının ise Kuzey Suriye'ye yerleştirilmeleri gerekmektedir.

Varılan bu neticelere ve insana kesin gelen bu hükümlere rağmen, malzemenin ve bilginin yetersizliği yüzünden bir kısım yer adları tahlil edilememektedir. Bunlardan çoğunun, metinlere göre, Protohitit ve kuzey Suriye bölgelerine yerleştirilecekleri anlaşılıyor.

Yer adları üzerindeki incelemelerin önemi, en eski Anadolu kaynaklarında geçen yer adlarının filolojik cihetten ve coğrafi bölgeler bakımından gruplanmaları üzerinde durduktan sonra, ihtiva ettikleri ekleri esas tutarak herbirinin ayrı ayrı tahliline ve metinlerin verdiği imkânlar nisbetinde yerlerinin tayini meselesine geçebiliriz.

⁶ D T C F D II. 1, s. 36 ve 39.

^{6 a)} Şa-lu-va-an-ta, Şa-lu-a-ta veya Şa-li-a-ta (EL 106 A, 5-12, B 10; Hr. 35 a, 9, 35 b, 1) ile Ku-ul-şa-a-aş veya Ku-ul-şa-an (Hr. 16 a, 2, 16 b, 8) adları gibi.

A — Protoluvi diline ve çevresine giren yer adları :

1. -anta ekliler :

- anta eki hem şahıs^{6a} hem de yer adları teşkili için kullanılır ve Kapadokya yer adlarında açık olarak görülmemekle ve -atum, -utum şeklinde asurlaştırılmış olmakla beraber Hitit metinlerindeki mukabillerinin -and/ta ekiyle tekrar meydana çıkmalarından buradaki -atum'un -anta'nın yerini tuttuğu aşıkârlaşır. Bu ekle yapılan yer adlarının umumiyetle güney ve güney-batı Anadolu'ya ve eski Yunanistan sekenesine has olduğu anlaşılıyor. Hakikaten bu ekle yapılmış yer ve şahıs adları Lidya, Likya, Karya dillerinde daha yaygın bir haldedir ve bilginler bu ekin Yunanistan'nın Hint-Avrupalılardan önceki sekenesinde müşahede edildiğini tesbit etmişlerdir⁷.

Kapadokya vesikalarında -anta ekli şahıs adları gibi yer adlarının da çok az bulunmasına mukabil sonuncular Hitit metinlerinde daha ziyade görülmektedirler⁸. -anta'nın, mevcut şehir adlarından

⁷ Götze, Kleinasien, s. 54; Kretschmer, Einleit, s. 293 v. dev.; Sundwall, Lykier, s. 48-233 de -nd ile yapılmış çeşitli tanrı, şahıs ve yer adları; Schachermeyr, Etrüsker, s. 238, 240, 246, 251.

⁸ Garstang, Index, s. 6 v. dev.; URULalanda, URUŞinuvanta, ID² Şianta, URUIianavanda, KURŞalluvanta, KURArnuvanda (son iki dağ adı için bk. Sommer, KIF I, s. 347; Güterbock, SBo I, s. 42; KBo II, I, III, 13, 66; KUB II 1, I, 45.), Vaşuduvanda (Götze, Kleinasien, s. 124).

Bugünkü Bozantı ve klâsik Podantos ile aynı olduğu tesbit edilen Hitit metinlerindeki Paduanda'nın şimdiye kadar, Kültepe metinlerindeki bir Paduatum yer adına tekabül ettiği Götze tarafından iddia ve Gelb tarafından (Kleinasien, s. 68; OIP xxvii, s. 15) kabul edilmiş ise de, BIN iv, 195,5 de i-na Pa-du-a-tim okunan kelimenin, muhteva ve mahiyeti bakımından hemen tamamıyla aynı olan TC III,163,6 ya göre i-na şa-du-a-tim «dağlarda» okunacağı anlaşılmaktadır. Bu sebeple Kapadokya metinlerinde ayrı bir Paduatum şehir adının varlığını kabul etmek imkânsızdır.

Diğer taraftan ayrı bir -ia ekinin de ilâvesiyle meydana gelen ve Kapadokya metinlerindeki Luhuzati-a gibi aslında Lavazati-a olması lâzımgelen şehir adının Hitit metinlerinde nazalize şekle sokularak URULavazantia suretinde yazıldığı görülüyor ki, Kuburnanda ve Luhuzantia gibi bunu da hakikî -anda ekli yer adlarından ayırmak gerekir.

Kapadokya metinlerinde ekseriya az sonra bahsedilecek olan Hurama ile ve Hitit metinlerinde de bir kere Urşu ve Kargamış ile bir arada zikredilen Luhuzatia'nın yerini tayin hususunda bilhassa muhtevaları bir ve aynı şahıslara ait mahkeme zabıtlarını teşkil eden EL 252,24 ve Hr. 61,20 metinleri üzerlerinde dikkatle durulmağa değer. Bunlardan ikincisinde bir Hu-ra-ma Şa-[la]-ah-şu-a

yenilerinin teşkili için kullanılması hususunda da işe yaradığını kaydetmek icabeder. Bu meyanda URUArinna yanında bir KUR Arinnanda, URUMaraş yanında bir ID²Maraşşanda ve URUŞinuva yanında bir URUŞinuvanda bulunduğunu zikredebiliriz⁹. Bu misaller-anta ekinin esas itibariyle şahıs adından çok yer adı teşkiline yaradığını ve bu ek için v. Brandestein tarafından ileri sürülen "bir hususta zengin,, mânasının pek de uygun olamayacağını gösterirler¹⁰.

Puruşhatum : Metinlerimizde istisnasız bu yazılışla görülen mühim şehir adının¹¹ Puruşha-(a)nta suretinde tahlil edilmesi kuvvetli bir ihtimal dahilindedir. Eti metinlerinde ise hem bu yazılışla, hem de Parşuhanda¹² yazılışıyla bulunuyor. Bunlardan birisinde bilhassa Hubişna-Tuvanuva-Nenaşşa-Landa.-Parşuhanda sırasıyla görülmesi, Lewy'nin üzerine alâkayı celbettiği bir Kültepe vesikasına kısmen uyması bakımından, dikkati çeker. Bir ticarî seyahat esnasında yapılan masrafların kaydedildiği bu metinde Kaniş-Vaşhania-Nenaşşa-Ulama-Puruşhatum sırası vardır. Ve Puruşhatum Kaniş'den dört günlük mesafede bulunmaktadır. Hitit metninden, Pruşhanda'nın açık bir surette klâsik Nanassos ile aynı olduğu bilinen Nenaşşa ve klâsik Tyana ile aynı olduğu bilinen Tuvanuva ile hemen aynı mıntakada olduğu ve Kaniş'den başlayarak batı istikametinde şehirleri sıralıyan Kültepe metninden ise Nenaşşa'nın muhakkak surette daha batısında bulunduğu anlaşılıyor¹³. Mühim olan diğer nokta metinlerden Kuşşar gibi bir

---

mevzuu bahsolmakta, birincisinde ise hem Hurama, hem de Luhuzatia bulunmaktadır. Bunun için Luhuzatia'nın, her ikisi de Malatya havalisinde olması beklenen Hurama'lardan (s. 412) birisine çok yakın olduğu ve dolayısıyla onun da bu mıntakadan uzakta olmayacağı cesaretle söylenebilir.

⁹ KBo IV, 13, l, 45. Bk. yukarıda n. 8

¹⁰ Bk. Forrer, Glotta 26, s. 191.

¹¹ Landsberger, Belleten III, s. 231 ve n. 12.

¹² Garstang, Index, s. 11. Aynı eserin 34 üncü sayfasında yanlış olarak Maşşuhanda okunmuştur. Filhakika bu şehir adının buradaki Parşuhanda yazılışı Pur+uşha-(a)nda tahlilini imkânsız göstermekte ise de tâli olarak meydana çıkan bu yazılışa fazla kıymet atfetmemek ve galat bir telâffuz telâkki etmek lâzımdır, kanaatındayız.

¹³ Hiç olmazsa 3-4 şehir harabesinin hangi istikamette ve nerelerde aranması hususunu aydınlatmak bakımından çok ehemmiyetli olan bu vesika TC III, 165 de neşredilmiştir. Ve J. Lewy haklı ve isabetli olarak sırf bu metne istinaden Puruşhatum'un batıda, Tuzgülü civarında olacağını ileri sürmüştür (Belleten,

büyük beyliğin merkezi olan bu şehrin “māt Puruşhanda = Puruşhanda memleketi., şeklinde memleket adı olarak da geçmesidir.

Purutum: Bu şehir adının da aslında -anta ekli olması ve Hitit metinlerindeki Puranda’dan ayrı olmaması kuvvetle muhtemeldir. Az sonra geçecek Pur-uşna ve bundan önceki Pur+uşha-(a)nta ile karşılaştırıldığı takdirde Pur-anta olarak tahlil edilmesi lâzım geldiği anlaşılacak olan bu şehrin yeri hakkında kat’i bir fikir ileri sürmek imkânı yoktur. Forrer’in Hitit kaynaklarına istinaden yaptığı araştırmaya göre, burası Seyhan mansabına yakın bir yerdedir ve klâsik Pyramos ile aynı olmalıdır ¹⁴. Fakat bizim metinlerimizden bilhassa TC 81 ve CCT 36 ya göre bu şehrin bu kadar sahilde olmayacağı aşikârdır. Hitit metinlerinde dahi bilhassa II. Murşiliş’in Arzava seferi münasebetiyle geçen bu şehrin bu kadar kıyıda bulunduğu dair bir işaret bulunmadığı gibi Arzava hudutlarının da, Kizvatna ^{14a} memleketi dahilinde kalması daha çok muhtemel olan Seyhan mansabına kadar uzamadığı muhakkaktır. Bununla mukayeseye en uygun olacağını farzettığımız İsauria’daki klâsik Porindeus dahi bize göre Puranda ile aynı olmamalıdır ve Puranda hakikaten daha içerilerde olsa gerektir ¹⁵.

2. -aşşa ekliler:

Kültepe yerli şahıs adlarında hiç görülmiyen -aşşa ekine açık bir surette Nenaşşa şehir adında tesadüf ediliyor. Bu şehrin Hitit metinlerinde de müteaddit defalar geçmesi ^{15a} ve az evvel zikrettiğimiz şekilde Hubişna, Tuvanuvua, Parşuhanta, vesair şehirlerle bir arada bulunması nihayet Kültepe vesikasında da bunun tekit edilmesi sebebiyle klâsik Nanassos ile aynı olduğu kabul edil-

---

çıkmaq üzere olan Halil Ethem nüshası). Bu düşünceyi, söylediğimiz gibi, Eti metni de tekit eder. Bize göre, hattâ Tuzgölü’nden oldukça aşağıda, gölün güney köşesiyle Konya arasında olmalıdır.

¹⁴ Forrer, Klio XXX, s. 154 v. d.

^{14a} Götze’ye göre de Kizvatna memleketi Seyhan’ın batısında bir kısım sahayı, Çukuruva’yı ve Ceyhan’ın kuzey-doğusunda dar, şerit halinde uzanan araziye kaplamaktadır: Kizzuwatna, s. 9 v. dev

¹⁵ Garstang, Index, s. 11. Hitit metinlerinde burasının Şallapa—Aura—Valmâ—Puranda— KUR Arinnanda sırasıyla geçmesi onun Ulama’ya (s. 412) yakın olduğunu gösterir (Garstang, AJA XLVII, 1, s. 47).

^{15a} Götze Kizzuwatna, s. 21 ve dev.

miştir ¹⁶. Bugünkü Aksaray (klâsik Garsaura) ¹⁷ yakınındadır. Kapadokya metinlerinde bir kere geçen ve bir şehir adı olması muhtemel olan Palişsa'nın ¹⁸ herhalde bu -aşşa ekli yer adları grubuna dahil olmayacağı sanılır. Çünkü Hitit metinlerinde ayrıca görülen ve bir Protoluvi tanrısı saydığımız Tarhunt ile bir Luvi tanrısı olan Datta'ya -aşşa eklenmek suretiyle meydana getirilen Datta-(a)şşa ve Tarhunt-aşşa ¹⁹ şehir adlarında ve KURURU Pit-aşşa'da ²⁰ bu ek doğrudan doğruya -aşşa şeklini muhafaza etmiş bulunmaktadır. Aynı tarzda Hitit metinlerinde görülen Maliaş nehir adından -aşşa eklenmek suretiyle bir Malli-aşşa şehir adı da yapılmış bulunuyor ²¹.

Böylece Kültepe metinlerinde ve yine Hitit metinlerinde birkaç şehir adıyla temsil edilen bu çok eski -aşşa eki güney ve

¹⁶ Garstang, Index, s. 35.

¹⁷ Bk. aşağıda n. 40.

¹⁸ Bu şehir adı (?) KTHahn 40,2 de geçer. Burada 14 AB₂ IA₃-im i-na Pa-li-şa-im «14 (ölçek) inek yağı Palişsa'lıdadır» deniyor. Aynı şekilde sonlanan yer adlarına Hitit metinlerinde de çok tesadüf edilmektedir. Meselâ bu meyanda URU Balhuişsa, KUR Biggainareşsa, URU Hakpişsa veya Haggamişsa, Kizvatna'da olduğu anlaşılan İahrişsa, Şamuha ve Hurama ile geçen Şarişsa'yı sayabiliriz (Garstang, Index, s. 9 v. dev). Bunların hepsinin aslında yalnız bir -ş ile nihayetlenmiş olmaları ve Hitit taban vokali (a) 'nın ilâvesiyle bu şekli aldıkları kuvvetle tahmin edilir. Bu husus için bilhassa bk. aşağıda n. 98.

¹⁹ Dattaşsa'nın yerinin metinlerden edinilen intibalara göre, güney Anadolu'da olacağı umumiyetle kabul edilmiştir. Nitekim Garstang'da Hitit metinlerine göre hem bir memleket, hem de bir şehir olan Dattaşsa'yı, Hulaila ırmağı memleketi, aşağı memleket, Tyana, Hubişna ve bizim Aksaray-Sultanhan arasında olacağını düşündüğümüz (s. 412 ve n. 15) Ulama ile daima bir arada geçmesi dolayısıyla Konya ovasına ve daha yakın olarak Suğla çayı havzasına yerleştirmektedir (JNES III 1, s. 14 ff). -aşşa ekinin esasen güney ve güney-batı Anadolu tarihî şehir adlarında bulunması ve Datta'nın Luvi'lere has bir tanrı olması da bu düşünceyi tekit eder (Forrer, Klio XXX, s. 146 v. dev.). Götze de Forrer tarafından ileri sürülen Dattaşsa - Dunna yakınlığı düşüncesini red etmektedir. (Kizzuvatna, s. 52, n° 198). Tarhuntaşsa'nın da, hem Tarhunt tanrı adı, hem de -aşşa bakımından, yine bu mıntakalarda olacağı aşikârdır; fakat bu şehrin hakikî yerini daha yakın bir şekilde tesbit için Hitit kaynaklarında da kâfi malûmat yoktur. Hitit metinlerinde görülen -aşşa ekli başka bir yer adı da Hullaşsa'dır (Forrer, ZDMG 76, s. 219).

²⁰ Forrer, Forschungen I, 1, s. 7 ve 19.

²¹ KBo II, 16, 4 ve KBo II, 1 III, 26. Seyrek de olsa, sonradan bu ekin Hititlerde yeni teşkiller için kullanıldığına diğer bir misal de işitme tanrısının gösteren İştamaşsaş'dır (Landsberger, Belleten III, s. 238 n. 4).

güney-batı Anadolu'da ve Yunanistan'da Hint-Avrupa'lılardan önceki halkta -ss şeklinde hususiyle yer adlarında görülmektedir ve tıpkı -nd gibi son zamanlara kadar varlığını devam ettirmiştir²². Bu ek esas itibariyle -nd eki ile birlikte Luvilere değil onlardan önce bu mntakalarda oturan halka aittir. Çünkü, yukarıdaki birkaç misalde olduğu gibi, Luvi'lerden önce de görülmekte ve hakikî Luvi elemanları ancak sonradan meydana çıkmaktadır. -aşşa yerli Lik, Lid, Karya, Kilikya gibi dillerde tanrı ve şahıs adları teşkilinde dahi kullanılmaktadır²³.

3. -urna ekliler :

Sonraki güney ve güney-batı Anadolu yerli kavimlerinde de görülen bu ek umumiyetle yer adları teşkilinde kullanılmış ve hattâ bugünkü Smyrna (İzmir) de varlığını korumağa devam etmiştir²⁴. Gördüğümüz ve göreceğimiz diğer bazı yer adlarının Hitit metinlerinde dahi geçmeleri bunların yerlerini tayin hususunda bir dereceye kadar kolaylık temin ettiği halde Kapadokya metinlerinde geçen belli başlı birkaç -urna ekli Lipurna, Tikurna²⁵ gibi yer adlarından ikincisine Eti kaynaklarında tesadüf etmiyoruz. Kaynaklarımızda birer kere görülen bu -urna ekli şehirlerin coğrafi durumu hakkında bir söz söylemeğe imkân yoktur. Sadece Tikurna'nın geçtiği mektupta Puruşahatum'un da kaydedildiğini zikredebiliriz. Köklerine başkaca tesadüf edilmeyen bu adların Lip-urna ve Tik-urna şeklinde tahlil edilecekleri sanılır.

Nasıl tahlil edileceği yine iyice kestirilemeyen ve Tişm(u) -urna olarak ayrılması ilk bakışta mümkün görünen Tişmurna²⁶ şehir adının kök kısmı da başka münasebetle görülmez. Burasının iyi bakır "eri'um masium,, istihsal edilen bir yer olduğu metinlerden

²² Kretschmer, Einleit., s. 316, 394; Sundwall, Lykier, s. 40; Schachermeyr, Etrüsker, s. 238.

²³ Kretschmer, Einleit. s. 316-322; Schachermeyr, Etrüsker, s. 233 ve n. 7; Sundwall, Lykier, s. 108, 236 ve s. 55, 100, 112 vesaire.

²⁴ Sundwall, Lykier, s. 48 ve 243. Schachermeyr, Etrüsker, s. 246'da hattâ bu ekin Etrüsklerdeki cup-rna'da dahi görüldüğünü ve Nehring'e istinaden bunun Anadolu'ya has olan Kübe-rnis ile mukayese edilmesi ve bir tutulması lâzım geldiğini kaydediyor.

²⁵ Mat. 37 b, 11; CCT 44, 10. Hitit metinlerinde görülen URULupuruna herhalde Lipurna ile aynıdır (Götze, Kuzzuvatna, s: 62 v. dev.).

²⁶ KTBI 5,10, BIN IV. 58,9; TC II. 56, y+2; CCT IV 27 a, 9-32.

açıkça anlaşılmaktadır. Fakat hangi istikamette olacağına dair en küçük bir işaret bile yoktur, denilebilir. Yalnız, Anadolu'nun, şimdiki malûmata göre, bakır yatakları bakımından zengin olduğu bilinen üç mıntakası, yani Balıkesir ve civarı, Kastamonu ve civarı ve nihayet Sivas - Maltya'dan itibaren bütün Doğu Anadolu²⁷ gözönüne alınacak olursa, bakır istihsal yeri olan Tışmurna'nın kuzey ve kuzey-batı cihetinde aranmaması icabedeceği kanaatine varılırsa da, Anadolu'nun maden damar ve yataklarının henüz tam mânasiyle ve sistemli bir tarzda araştırılma ve tesbit işinin başlangıçlarında olduğumuzu hatırlamak ve -urna ekini taşıyan yer adlarının yazılı kaynaklara göre bu saydığımız mıntakalarda görüldüğüne daha büyük bir kıymet afetmek mecburiyetindeyiz. Belki Tışmurna'yı yine bakır mürekkebatı bulunan Bolgar dağı civarında aramak daha isabetli olur²⁸.

4. -uşna ekliler :

Yer adı teşkiline yarıyan böyle bir ekin bulunduğunu Hitit metinlerinde görülen aynı kökten yapılmış URUVattar-va ve URUVattar-uşna²⁹ dolayısıyla anlıyoruz. Kapadokya metinlerinde rastlanan Purşna ve Vuluşna ve Hitit metinlerinde görülen Luşna

²⁷ Bossert; Altanatolien, s. 101 harita : 3.

²⁸ Eti metinlerinde, yazılışından da açıkça hükmedileceği üzere, bu gruptaki yer adları arasına sokulması gereken ve Kültepe vesikalarında görülmiyen bir şehir adı da A-şu-ur-na-aş'dır (Garstang, Index, s. 9). İlk zamanlarda tam bir şekilde -urna halini muhafaza ettiği yukarıdaki dört misalden anlaşılın bu ekin Abarna (s. 402) şehir adında dahi bulunduğu düşüncesi yersiz olsa gerektir. -and/ta yerine -nd/t, -aşşa yerine -ss ve -urna yerine yalnız -rn'in kullanılması, yani yalnız bu eklerdeki konsonların nazarı itibara alınması ve vokallerinin kaale alınmaması hali ancak Lik, Lid ve saire gibi yerli Anadolu dillerinde ve Yunanistan'da, hattâ Etrüsk'lerde görülmektedir. Fakat üzerinde durduğumuz çağda ve Etilerde ekler daha olduğu gibi muhafaza edilmiş bulunmakta idiler. Meselâ Kapadokya ve Eti metinlerinde Şalli-atta hiçbir zaman Şalli-(i)tta ve Vaşudu-anda hiçbir veçhile Vaşudu-(u)nda olmamıştır. Puruşhanda'nın KBo IV, 13, 1, 27 ve 47 de Parşuhuntaş olarak yazılmış olması bu düşüncenin aksini isbata kâfi değildir. Çünkü esasen bu şehir adı Etilerde muhtelif galat şekillerde yazılmakta ve bu meyanda kökün Puruşha- aslı şekli yerine Parşuha-da görülmektedir (n. 12). Bu sebeple Abarna'nın sonu bakımından -urna ekli şehir adlarına benzeyişi büsbütün tesadüf neticesidir.

²⁹ Forrer, Glotta 26, s. 180 ve n. 1-3. Burada Vattaruşna için gösterilen KUB XXII 72, Rs. 37 ve HT 2, IV, 19 yerleri uymamakla beraber diğer neşredilmemiş Bo 2504 IV, 16'da belki hakikaten mevcuttur. Forrer Vattarua şehir adının Hitit metinlerindeki vattaru «su yeri» kelimesinin lokatif hali olduğunu

ve Dankuşna³⁰ adlarında da bu ek bulunmaktadır. Önce bahsedilen Puruşanda şehir adının ilk kısmı Puruşna'nın Puruş-na şeklinde ayrılması lâzım geleceğine işaret eder gibi görünmekte ise de birincisinin Va/Uşha-nia ve Pur-anda ile mukayesesi neticesinde Pur+uşha-(a)nda olarak ve Puruşna'nın ise Pur-uşna şeklinde tahlil edilmesinin daha doğru olacağı meydana çıkar. Böylece bir-uşna ekini havi buldukları katıyetle anlaşılan Pur-uşna ve Vul-uşna'nın şimdiki materyele istinaden yerleri hakkında inandırıcı bir söz söylenemez³¹. Eti metinlerinde karşılaşılan Hubişna ve Apzişna şehir adlarındaki -işna ekinin -uşna ile aynı olduğu Hubişna'nın muahhar Asur kaynaklarında Hubuşna olarak da görülmesinden anlaşılmaktadır ve bu Hubi-uşna'nın klâsik Kybistra (bugünkü Ereğli) ile bir olduğu da Forrer tarafından tesbit edilmiştir³². Daha ziyade Hurri çevresine yakın olan Hurama, Şamuha, Kummannu^{32a} gibi merkezlerde takdis edilen Hepat'ın Apzişna'da

ve vatar «su» kelimesinden inkişaf etmiş olacağını, fakat u- ve va- üzerine iştikaklar hakikî Etice'ye yabancı olduğundan bunun diğer bir Hint-Avrupa asıllı dilden müktebes olabileceğini, Vattarua şehrinin Arzava hududunda bulunması sebebiyle de Luvica'den alınmış olacağını ileri sürüyor. Daha ileri giderek, Vattaruşna'nın ise bir Vattaruşsar kelimesinin lokatif şekli olduğunu ve «birçok kuyulara» mânasına geldiğini kabul ediyor. (Vattaruşna'yı Klio xxx'un haritasında Silifke körfezini çevreleyen araziye yerleştirmektedir). Bu düşünce doğru da olsa şimdilik ihtiyatlı karşılamak mecburiyetindeyiz. Çünkü -şar ekli mücerret ve topluluk ifade eden kelimelerin Luvica'de de mevcut olduğunu ve bunların lokatif halinde Hititedeki -eşni yerine -uşna şekline girdiğini, dil eyice çözümeden isbata imkân yoktur; ve -uşna ekli yer adlarını Luvi diline irca'ı muvaffakiyetsiz bir denemeden başka birşey sayılamaz.

³⁰ Garstang, Index, s. 34; Götze, RHA I, s. 22 n. 30. Forrer birinciyi bugünkü Emirgazi kasabasıyla bir tutuyor (Kilo XXX harita).

³¹ Muhtelif şehirlerin muganniyelerinin sayıldığı ve sıralandığı HT 2, IV, 15 ve V, 5 metninde Vuluşna şehir adı Uluşna yazılışıyla geçer. Burada yeni bir kısım Uluşna'dan başlar ve sıra ile Kitavielluva, Tahazziziia vesaire gibi şehirler sayılır; en sonunda «Uluşna şehrinin 16 muganniyesi» ibaresiyle fasıl sona erer. Bundan Uluşna'nın büyükçe bir şehir olduğu, diğerlerinin herhangi bir bakımdan ona bağlı bulunduğu ve hepsinin aşağı yukarı aynı mntakada bulunması lâzım geldiği anlaşılmakla beraber hiçbirisinin yeri bilinmediği için Vuluşna'nın yerini tayin hususunda bu metinden istifade edilemez.

³² Forrer, Forschungen II, s. 19 ve gerisi; Klio XXX, s. 138 ve gerisi; Götze, Kleinasien, s. 126 ve harita.

^{32a} Kummannu Götze'nin tesbit ettiğine göre, memleket değil şehir olarak geçen Kizvatna'nın diğer adıdır ve Tegarama'nın cenubundadır (Kuzzuvatna, s. 9 v. dev.).

dahi takdis edilmiş olmasından burasının bu havaliye yakın olacağını söylemeğe imkân yoktur. Çünkü diğer taraftan -anda ekini ihtiva eden ve bu yüzden daha çok güney ve güey-batıda bulunması icabeden Vaşuduanda'da dahi Hepat kültü vardır³³.

B — Protohitit diline ve çevresine giren yer adları

5. -ura ile teşkil edilmiş yer adları :

-ura'nın bir ek değil, fakat bir cins isim olduğu ve Protohititede kuyu manasına geldiği iddia edilmektedir³⁴. Şu halde bunu ihtiva eden yer adlarının Protohititlere has olacağında şüphe yoktur. Metinlerimizdeki Tilimra şehir adı Tili-ur(a)-uman şahıs adının köküyle aynı olmalıdır³⁵.

Forrer kaydettiğimiz makalesinde Tiliura şehir adını Ti-li-ura şeklinde tahlil etmekte, li'nin Protohititede cemi öneki olan le'den kısaltma olduğunu ve ti'nin ise yine bir önek olacağını söylemektedir. Etilerde kiral adı olan Telipinu'nun da gözönünde tutulması ile yapılan bu tahlil her halde doğru olmalıdır. Fakat gerek Kapadokya, gerek Hitit metinlerinde görülen Pitura ile ilk kaynaklarda Gazurim, ikincilerde ^{URU}Gaziuraş şeklinde bulunan şehir adlarında da ötekine benzeterek gaz(i)- ve pit- kelimelerini ayırmak lâzımdır.

Tilimra'nın TC 10 mektubuna göre, Kuşşar ve Şamuha'nın doğu tarafında olacağı anlaşılıyor. Çünkü burada Kuşşar ve Şamuha'ya gidilmediği takdirde Tilimra'ya geçilmesi ve sonra da Hurama'ya esirenin gönderilmesi tenbih ediliyor ki, Hurama Eti metinlerinde daima Mitanni, Halap ve Nuhaşşe işleri münasebetiyle ve Şamuha ile birlikte zikredilmektedir³⁶. Şu halde Boğazköy mıntakasından çok uzakta olmadığı tahmin edilen Kuşşara'dan doğuya doğru gidilirken Şamuha'ya geliniyor ve oradan bir yol

³³ Götze, Kleinasien, s. 124 ve gerisi.

³⁴ Forrer, Glotta 26, s. 197.

³⁵ Çünkü KTS 51 b, 12 de rastlanan bu şahıs adının Tili-ur(a)-kısımının, Götze'nin de ZA 40, s. 260 da gösterdiği gibi, Hitit metinlerindeki Tiliuraş şehir adında buluyoruz. Ve Kapadokya yerli kelimelerinde, esas itibarile Hitit'cedeki giuni- «tanrı» kelimesini ihtiva eden Şivan-ala (OIP XXVII 7, 10; E. Bilgiç, Mez. tezi, No: 4, 4) ve Şimn-uman şahıs adları ile Nim-ahşu ve Niv-ahşu-şar (CCT 41 b, 6; EL 8, 1, 21; TC 32, 2, 15) şahıs adları dolayısıyla v veya v ile m'nin değişmesine şahit olduğumuzdan Tilimra ile Tiliuraş'ın aynı olduklarından şüphelenilemez.

³⁶ Garstang, Index, S. 23.

(belki daha doğuya) Tilimra'ya ve diğer bir yol da (güney-doğuya) Malatya civarında aranması münasip olan Hurama'ya gidiyordu. Fakat anlaşıldığına göre birbirine çok yakın olması icabeden ve birisi Şalahşua, diğeri de Luhuzatia istikametinde bulunan iki ayrı Hurama vardı. (n. 8).

Pitura'nın BIN IV, 193'deki yol masraflarına ait hesap varakasında Razama ve Apitipan'la³⁷ beraber zikredilmesi ve Razama'nın daha ziyade güney-doğu ve doğu Anadolu'ya ait yer adlarının kaydedildiği Mari mektuplarında³⁸ dahi geçmesi, sonra Razama ve Apitipan'ın muhteva bakımından BIN IV, 193 ile hemen aynı olan TC III, 163'de dahi yanyana bulunmaları kayda değer. Esasen II. Murşiliş ile Kizvatna kıralı Şunaşşura arasındaki muahedede Pitura, umumiyetle Çukurova'yı ve doğusunu kapladığı kabul edilen Kizvatna'nın bir hudut şehri olarak zikredilmektedir^{39a}. Bu sebeple belki bugünkü Elbistan civarında aranması lâzım geleceği söylenebilir³⁹.

³⁷ Aynı şekilde -an ile sonlandığını sandığımız bir Ku(?)-pa-an yer adı da Kültepe metinlerinde görülmektedir. Bunun yeri hakkında bir fikir edinmeğe tabiiyle imkân yoktur. Fakat Apitipan'ın yukarıdaki metinlere göre Razama gibi Malatya-Diyarbakır arasındaki havalide olması beklenir. Bunun için bu şehir adını, Fırat-Dicle-Zagros arasındaki geniş bölgede çok rastlanan ve Landsberger'in Kut kavmine irca'nını muhtemel gördüğü -an ile sonlanan Dagan, Laban gibi tanrı, Tirikan gibi şahıs adlarıyla (Bellethen III, s. 235) bu karakterdeki birçok yer adları grupuna idhal edebiliriz. Bunlar meyanında meselâ, bir kısmı hem Kas, hem de Asur kaynaklarında, bir kısmı da yalnız Asur metinlerinde görülen Arman (=Halman), Padan, Haban, İalman, Zaban, Tuşhan (bugünkü Kerh) vesaire sayılabilir (Forrer, Provinzeinteilung, S. 6, 9, 33, 46, 48, 95).

Bizim yerli şahıs adları kısmında gördüğümüz -an ekliler ile bu şehir adları arasında kök bakımından birbirine benziyeni hiç göze işliyoruz. Sonra coğrafi bakımdan da -an ekli şahıs adları daha ziyade Orta Anadolu'ya ait oldukları halde -an ekli yer adları Dicle-Zagros arasındaki yerlerde görülüyor. Bunun için -an ekinin her iki tarafta ayrı ayrı kullanıldığını ve bulunduğunu kabul etmek daha doğru bir hareket olmalıdır.

³⁸ Dossin, Syria xx, s. 109.

^{38a} Kizzuwatna, S. 49 v. dev.

³⁹ Götze önce Kizvatna'yı doğrudan doğruya Çukurova mintakasına ve kısmen batısına yerleştirmek istediğinden Pitura'nın da daha çok bu havalide ve Bozanti civarında olacağını kabul ediyor ki, yukarıda zikrettiğimiz esaslar yüzünden biz bu düşünceyi isabetsiz olacağını sanıyoruz. Muk. Kleinasien, s. 68 ve n. 6. Garstang ise yeni olarak Pitura'yı Mersin ile aynı saymak istiyor (AJA XLVII, 1, S. 38).

Gaziura'nın yeri için Kapadokya vesikalarından bir netice elde edilemez. III. Hattuşiliş metninde Kaşka'ların hücumu münasebetiyle ve Kaniş'den sonra zikredilmiş olması yüzünden Hrozny ve Götze tarafından Klâsik Çağ kaynaklarında bundan ayrı sayılması imkânsız olan Gaziura (bugünkü Turhal) ile birleştirilmiştir⁴⁰.

Ura "kuyu, menba," kelimesiyle yapılmış yer adlarından başka birkaç yer adı daha var ki, onları da, iki tali bölüm halinde, burada gözden geçirmeyi daha uygun buluyoruz.

a) Bunlardan ilk kısmı -ra ile sonlananlardır. Fakat -ra'nın hakikî bir ek olup olmadığı bilinemez. Binaenaleyh bu kolun misallerini teşkil eden Kapra ve Katra veya Katara şehir adlarının Kap-ra ve Kat(a)-ra suretinde ayrılacakları katiyetle ileri sürülemez. Yalnız böyle bir tahlilin mümkün olduğu söylenebilir.

Metinlerimizde bir defa ve Hitit metinlerinde hiç rastlanmayan Kapra'nın⁴¹ yerini tayin güçtür. Yalnız bir kadının Asur'dan herhangi bir karum'a (koloni şehrine) yazdığı mektubu teşkil eden bu vesikada "baban Kapra'ya gitti ve şimdiye kadar geri dönmedi," deniyor. Buna dayanarak bir hükme varmak imkânsızdır.

Katra veya Katara'ya gelince, ikinci ve metinlerimizde daha çok geçen yazılışıyla bu şehir adının kökü belki Kata+kata mükerrer adıyla bir araya getirilebilir. Burası CCT 42a, 6 - 8 de Razama şa Bura-[x-y] ve Razama şa Uhakim diye ayrılan iki Razama ile bir arada geçmekte ve kendisinden sonra da Kalusanum ve Atupasum gibi yer adları sayılmaktadır. TC III, 163, 13-15'de yine Razama ve Apitipan'dan sonra kaydedilmekte ve en sonra

⁴⁰ KBo III, 6, I, 73; BoSt. 5, s. 46; RHA I, s. 26. Yine Hitit metinlerinde görülen Kurşaura ve Aura şehir adlarının da bu kısma dahil bulunduğu şüphe yoktur. Nıramsin'den bahseden eski bir Hitit metninde geçen Kurşaura'nın klâsik Garsaura (bugünkü Aksaray) ile aynı olduğuna kat'î nazariyle bakılabilir (Hrozny, AOr I, s. 73; Garstang, Index, s. 30).

Aura'nın ise, Forrer'in isabetsiz olarak Adana'nın az kuzeyinde ve Seyhan üzerinde bulunan Tatuk ile aynı saymasına rağmen (Klio XXX, s. 152), Niğde-Aksaray havalisinde aranması daha doğrudur. Çünkü Aura'nın, II. Murşiliş-Kupanta -DLAMA muahedesinde (Friedrich, MVAG 31, s. 116 parag. 9) umumiyetle güney ve güney-batı Anadolu'yu işgal etmekte olduğu sanılan Arzava memleketlerinin bir parçası olan Mira-Kuvalia arazisinden daha içeride olduğu anlaşılmaktadır. Bu, Kupanta-DLAMA'nın, muahede hükümleri icabı olarak, Aura'ya kadar gelmemesi kaydıdan çıkarılır.

⁴¹ TC III 112,5.

Tarakum ve Abum şehirleri mevzuu bahsolmaktadır. TC 81, 36'da ise Hahhum'dan sonra zikredilmektedir⁴². Bu sebeple Katara'nın, yeri Sivas - Malatya arasında aranan Hahhum⁴³ dan (s.411) ve aynı zamanda Razama'dan çok uzak olmadığı anlaşılmaktadır. İhtimal daha kuzeyde bulunan Hahhum ile daha güneyde bulunan Razama arasında bir yerde olacaktır⁴⁴. Diğer kaydedildiği yerlerde ayırdedilmeyip yalnız başına Razama diye geçmesinden birbirine çok yakın oldukları anlaşılan her iki Razama'nın ise yukarıdaki bütün yerlere göre Diyarbakır havalisinde aranması her halde isabetli olur.

b) Kuşşara ve Luara gibi birincisi gerek Kapadokya metinlerinde gerekse meşhur Anita'nın Hitit'ce metninde mühim yer tuan ve ikincisi yeni olarak, neşredilmemiş bir metinde görülen şehir adlarının doğrudan doğruya -ra eki (?) ile sonlandıklarını söylemek herhalde isabetsizdir. Kuşşara'nın ne şekilde ayrılacağı tahmin edilemez. Luara'nın ise Şiliara, Ummin-ara gibi şahıs adlarına⁴⁵ kıyasla Lu-ara suretinde parçalanması gerekeceği yalnız bir teklif olarak ileri sürülebilir.

⁴² Henüz neşredilmemiş olan bazı metinlerde de Katara'ya rastlanmaktadır. Bunlar arasında en dikkate lâyık olanı Hr. 66.23 dür. Bu mektup her ikisinin de adı kaydedilmemiş olmakla beraber, muhtevassından anlaşılacağı üzere, Kanış'den veya hiç olmazsa bu semtteki bir başka koloniden Hahhum'a yazılmış olmalıdır. Zira nishatum'u dahil ve şadū'atum'u hariç gümüş gönderiliyor ve bunlarla kutannum kumaşı satın alınması ve kumaşlar pahalı ise yerine kalay satın alınıp çabuk mektubu getiren postacı ile geri gönderilmesi isteniyor. Bu arada ayrıca bir miktar « iyi bakır » da gönderiliyor ki, hem kalay'ın hem de kutannum kumaşının temin edilebileceği ve nishatum'un alındığı yer yalnız Hahhum olabilir. Malûm olduğu üzere Anadolu'da lâzım olan kalay yalnız Asur ve Hahhum pazarlarından tedarik edilebilen bir meta olduğu gibi (E. Bilgiç, «Asurca vesikalara göre Anadolu'da maden ekonomikisi», s. 913 « DTCF Yıllığı ») kutannum da yalnız Anadolu içerisinde alınıp satılan bir kumaş nev'idir. İşte bu mektubun en sonunda « 20 samru'atum Katara'dadır » deniyor ki, bize göre yukarıdaki izah tarzımız dolayısıyla Katara yine Hahhum ile bir arada geçiyor demektir.

⁴³ Götze, Kleinasien, s. 68 ; Landsberger, Belleten III, s. 233 v. dev. n. 24 ve 26. Landsberger tarafından isabetli bir şekilde Sivas'ın güney batısında bulunan bugünkü Divrik yakınındaki klâsik Chahon ile aynı olması ihtimali ileri sürülmektedir. Muk. Gelb, AJSL 55, s. 75.

⁴⁴ Hitit metinlerinde rastlanan -il nisbet edatlı Hulara-il ve İştahara-il şahıs adlarının tabanlarının da birer -ra ekini ihtiva ettikleri söylenebilir (Garstang, Index, s. 23 ve 25).

⁴⁵ Luara : BIN IV 219, 18 ; Şili-ara ; EL 8, 2, 22 ; Ummin-ara : KTS 54f, x+3 ; CCT III ; 31,7.

Pithana ve oğlu Anita'nın ilk merkezleri olan Kuşşara'nın yeri henüz tesbit edilmemiştir. Fakat gerek Kapadokya, gerekse mezkûr Hitit metnini gözönünde tutan bilginler burasının Boğazköy'e yakın bir yerde olacağını kabul etmişlerdir⁴⁶. Bize göre, Boğazköy'ün, hattâ Yozgat'ın güneyinde bulunmuş olmalıdır (S. 404).

6. -a ekli yer adları:

Şahıs adlarında olduğu gibi -a ekinin yer adları teşkilinde dahi kullanıldığı, aynı zamanda bir şahıs adı⁴⁷ olarak bulunan, Akku(u)-a veya bunnun varyantı olan Amku(v)-a şehir adıyla açıkça anlaşılır. Şalahşu(v)-a'yı ve metnin kırık olması dolayısıyla yer adı olduğu ısrarla söylenemeyecek olan, fakat kuvvetle muhtemel bulunan Aşataru(v)-a ile henüz neşredilmemiş bir metinde bir defa rastlanılan Nanu(v)-a'yı da bu grupta mütalâa etmek icabeder.

Başka has isimlerde tesadüf edilmediği için bu dört şehir adının kökleri hakkında birşey söylenemez. Bunların dışında hem Kapadokya, hem de Hitit metinlerinde görülen Timelkia ve Tuhpia, yalnız Hititlerde görülen Kişşi(i)-a şehir adları da muhakkak surette, -ia değil, fakat -a ekini ihtiva etmiş olmalıdırlar.

Bugünkü Alişar höyüğünün eski adı olduğu muhakkak olan Akku(v)a veya Amku(v)a Hitit metinlerinde de Anku(v)a yazılışıyla geçer⁴⁸. Fakat, Alişar tabletlerinden gayri Kapadokya tabletlerinde, Gelb'in söylediği gibi, bir defa değil, müteaddit defalar Amku(v)a şehir adına rastlamaktayız⁴⁹.

Şalahşu(v)a şehri gerek Jena 281,11 ve Hr. 61,2 metinlerinde, gerekse Hitit metinlerinde⁵⁰ Hurama ile bir arada zikredilmiş olduğundan muhakkak surette bu şehre yakın bir yerde olmalıdır.

⁴⁶ Landsberger, Belleten III, s. 231 ve n. 11; Hardy, AJSL 58, s. 181, n. 14; Gelb, OIP XXVII, s. 13. Landsberger ve Hardy haklı olarak, Hrozny'nin düşüncesinin aksine Kuşşara'nın Kurşaura'dan ayrı olduğunu iddia etmişlerdir. Bk. n. 40.

⁴⁷ Şahıs adı Akku-a için bk. : OIP XXVII 1, 2.

⁴⁸ Garstang, Index, s. 4. Hititlerde bir de Nenişankuva şehir adı görülmektedir ki, bu pek tabii olarak Neniş + Ankuva kısımlarına bölünmek icabeder (Götze, Kleinasien, s. 126 ve n. 10).

⁴⁹ Gelb, OIP XXVII, s. 9 n. 103, Geçtiği diğer yerler için sondaki yer adları listesine bk.

⁵⁰ KBO IV, 13, I, 19.

Her ikisi Zalpa ile birlikte zikrediliyor. Kişşia'da Hitit metinlerine göre bilhassa Şamuha'ya yakın görülmektedir⁵¹. Sonuncusu ise (Şamuha) daima Hurama ile bir arada bulunuyor (S. 392-3.). Bu sebeple Kişşia'nın Boğazlıyan-Gemerek hâvalisinde olacağı ve buradan doğuya doğru gidildiği takdirde Şalahşua ve Şamuha'ya⁵² ve nihayet Hurama'ya varılacağı sanılır.

Timelkia'nın, bilhassa Kapadokya metinlerinde oldukça çok ve Hitit metinlerinde⁵³ birkaç kere geçmesine rağmen, yerini, hattâ istikametini doğruya yakın bir surette tayin etmek imkânsızdır. Çünkü bilhassa Kapadokya metinlerinde ekseriya yalnız başına ve bazan yün alınan bir şehir olarak zikredilmekte, lâkin maalesef yollarda yapılan masraflara ait listelerde hiç görülmemektedir. Buna rağmen bütün bu vesikalardan ve TC 81,44; II,27,16 metinleriyle, kendisi kârum'larda ticaret için dolaşan Asurlu Pusâsu'nun Kaniş'te oturan yerli karısı Lamaşa'ya yazdığı bir mektubu teşkil eden TC III,98,6 metinlerinden burasının Sivas-Malatya arasındaki çevrede, hattâ bu mintakanın biraz kuzeyinde olacağı tahmin edilebilir⁵⁴.

Tuhpia'nın yerini tesbit daha güçtür. Götze'nin III. Hattuşiliş metnine istinat ederek burasının Turhumit, Tavinia ve Zalpa'nın en kuzey batıda Boğazköy-Merzifon arasında olacağı hususundaki kanaatinin ne derece doğru olduğu kestirilemez⁵⁵. Kayde-

⁵¹ Garstang, Index, s. 28 ve 40 (= KBo III, 4, III, 48;) Götze, MVAG 38, s. 78.

⁵² Garstang, Şamuha, and Malatia adlı makalesinde (JNES I, s. 450 ve gerisi) Şamuha'nın Malatya ile aynı olması ihtimalini ileri sürüyor. Ve Meliddu =Malatya ayniyetini şüphe ile karşılıyor. Bizim yukarıda vardığımız neticeler ve kendisinin bu husustaki etraflı tetkiki Şamuha'nın hakikaten Fırat kenarında veya civarında olacağını açıklamaktadır. Fakat Şamuha'nın 2000 yıllarından beri yazılı kaynaklarda geçmesine mukabil Arslantepe kazılarında şimdiye kadar Eski Eti ve daha önceki çağlara ait hiçbir açık iz bulunmaması ve muahhar Asur kaynaklarının Malatya ile Meliddu'nun (klâsik Melitene) aynı olduklarını kuvvetle tekit eden malûmatı ihtiva etmeleri burasının doğrudan doğruya Malatya ile aynı sayılmasına imkân olmadığını göstermeğe kâfidir, kanaatindeyiz.

⁵³ Garstang, Index, s. 40; Lewy, OLZ 1923, s. 542 n. 1.

⁵⁴ Götze de Habbum, Harana, Şamuha, Timelkia, Tegarama, Luhuzatia şehirlerinin yerinin yukarı Kızılırmak ile yukarı Fırat arasındaki sahada aranması lâzım geldiği kanaatindedir: Kleinasien, s. 68.

⁵⁵ Muk: Götze, RHA I, s. 25; Kleinasien, s. 68. Tuhpia bir kere Hitit metinlerinde dahi Protohitit nisbet edatı ile Tu-u-hu-ub-bi-ia-il şeklinde geçer :

dildiği metinlerden hususiyle BIN IV, 233, 25, e göre burasının, Nenaşsa yakınlarında bulunduğunu sandığımız Şalatuar ile Kaniş'den (S. 404) çok uzakta olmaması lâzım geliyor.

Metinlerimizde Luhuzatia ve Luhuzutia ve Hitit kaynaklarında Luhuzantia olarak geçen yer adının hem -at hem de -a ekini ihtiva ettiği söylenebilir. Yukarıda işaret (s. 386 n. 8) ettiğimiz gibi burası Şalahşua ve Hurama ile semt bakımından ilgili görünmektedir ⁵⁵ a.

7. -na ekli yer adları :

BIN IV 228 mektubunun 7. satırında geçen Harşamna şehir adının gerek Harşumn-uman ⁵⁶, gerekse Şuppişamn-uman şahıs adlarına bakılarak Har-şaf / um-na şeklinde tahlil ⁵⁷ edilmesi gerekmektedir. Böylece şehir adlarında tesbit edilen -na ekini hakikate diğer birçok şehir adlarında da görmekteyiz. Bunlarda -na'nın kökten muhakkak ayrılması ve bir ek telâkki edilmesi daha uygun düşmektedir. Bu çeşit yer adlarından bazıları Eti metinlerinde de geçiyor. Fakat onlarda Hitit metinlerinde bulunmayanlarına da rastlıyoruz ⁵⁸.

Maalesef Kapadokya vesikalarında görülen -na ekli yer adlarından çoğunun hangi çevrede olacakları hususunda dahi bir fikir edinmek imkânı olmuyor. Çünkü bunların bir kısmı yalnız bu metinlerde birer, ikişer defa ve tek başına geçmektedirler. Alsa-na, Supa-na ⁵⁹, Harsiuna ⁶⁰, Vanisa-na'nın ⁶¹ yerleri tamamiyle

Garstang, Index, s. 47. Garstang Tavinia'yı yeni olarak Nefesköy ile aynı tutmaktadır (AJA XL VII 1, s. 47).

^{55a} Götze Luhuzatia ile Hitit metinlerindeki Lavazantia'nın aynı olduklarını, bu metinlerde her ikisinin daima aynı şehirlerle ve hususiyle Hurama ile ilgili olmalarına istinaden, ileri sürüyor (Kizzuwatna, s. 72).

⁵⁶ TC 87, 29.

⁵⁷ EL 10, 2.

⁵⁸ Götze, Kleinasien, s. 125: Hattarina, s. 126: Urikina.

⁵⁹ Alsa-na: TTC 8, 9 Supa-na: TC III 270, 42; E. Bilgiç, Mez, Tezi, 10, 10.

⁶⁰ Bu şehir adı muhtelif şehirlerin tanrılarının sayıldığı KUB VI, 45, II, 34 metninde de geçmektedir. Burada takdis edilen tanrı Vaşhaliş muhakkak surette bizim -lia ekli şahıs adları grupundan olmalı ve Hititlere de intikal etmiş bulunmalıdır. Bunu vaşha- kökü de açıkça göstermektedir (s. 405). Fakat bu tanrı adı, Lewy'nin çok önceden ileri sürdüğü tarzda aynı metnin 48-49 neu satırlarında güneş tanrısının tebcil edildiği yer olarak geçen Uaşhania şehir adının da (s. 387, 401, 405) Va-ş-ha-li2-ia okunacağını gösteremez. Çünkü, Kapadokya metinlerinde gerçekten ni işareti li2 yerine de kullanılıyorsa da bu metinlerden az yirmi defa Vzikredilen aşhania'nın bir defa olsun, sözde aslı sesi vermek

meçhuldür. Son ikisinin köklerinin de başka parçalara ayrılıp ayrılmayacağı bilinemez. Yalnız Harsiuna'nın kökünün metinlerimizde bir kere rastlanan Harsiva⁶² yer adıyla aynı olacağı muhakkak sayılabilir. Yine metinlerde bir defa geçen Valhikina şehir adının Kaniş ile birlikte bulunması coğrafi bakımdan bir kıymet ifade etmez⁶³. Valhikina Hitit metinlerinde görülen Urikina⁶⁴ şehir adıyla yanyana getirilince her ikisinin de yalnız bir -na ile değil, -kina ile sonlandıklarına veya daha doğru bir ifade ile bir ek veya bir kelime olduğu anlaşılamayan bir (kina) ayırmak gerektiğine hükmedilir.

Hara-na veya Harra-na şehir adının da, yer adlarının serpilmiş ve irtibatsız bir tarzda bulunduğu CCT 29, 23 metninde Vuluşna'dan önce ve KTHahn 14, 18-24, de Vahşuşana'dan sonra geçtiğini kayıtlarla iktifa etmek zorundayız.

Patna şehir adında bir -na ekinin ayrılmasının ne derece isabetli olacağı kestirilemez. Metinlerimizde birkaç yerde görülen bu şehir adı TC III, 211, 50, de Timelkia'dan sonra zikredilmektedir. Bunun muahhar zamanda Harran yakınında görülen Batna ile münasebetli ve onunla aynı olması kuvvetle muhtemeldir.

Bu kısımda yeri ve istikameti daha iyi tayin edilebilecek olan şehirler Harşumna, Vahşuşa-na ve Abarna'dır. Harşumna'nın yeri

üzere hakiki li işaretiyle ve Va-aş-ha-li-a yazılışıyla görülmez. Sonra Prof. Güterbock'un bana bildirdiğine göre Hititede ni işareti ancak Akadca kelimelerde li₂ olarak görülmüyor; fakat asıl Hititce ve yerli kelime ve isimler de ni asla li işareti yerine kullanılmıyor. Bu sebeple DVaşhalia ile Vaşhania şehir adı kökleri bir fakat ekleri ayrı olan başka şeylerdir ve Kapadokya yerli malzemesinde birbirinden ayrı bir -lia ve bir de -nia eki vardır. Muk.; Lewy, OLZ 1923, s. 543 ve n. 2. Kamma-lia, Suma-lia, Tarma-lia, Tarsu-lia, Tutha-lia v.s. şahıs adlarından (bu adlar için Stephens, PN) ve Vaşha-nia, Tavi-nia, Tata-nia yer adlarından aşağıda (s. 405-6) bahsedilmiştir.

⁶¹ Gelb bu şehir adının, Anisala (EL 245, 2-22) şahıs adı ile mukayese edilmesini teklif ediyor ki, bu imkânsız görünüyor. Çünkü Valama'nın Ulama olması gibi hallere metinlerimizde gerek yerli, gerek Asurca kelimeler arasında çok tesadüf ettiğimiz halde va'nın a'ya tahavvül ettiği hallere rastlamıyoruz. Meselâ vardum kelimesi urdum olarak bulunur, fakat ardum şeklinde görülmez. Filhakika Anisala -la ekini almış bir ad tesiri vermektedir; fakat kök bakımından Vanisa-na şehir adıyla Anisala'yı ayrı saymak daha doğrudur.

⁶² KTS 35 a, 7.

⁶³ Mat. 11 b, 21 de gördüğümüz bu şehir adı şu ibare içerisinde geçer: Kniş'in nebatî yağını Valhikina'nın (hayvanî) yağına değiştir...

⁶⁴ Eti metinlerindeki Urikina şehrinin yeri için bk. Garstang, Index.

hakkında Kültepe ve Hitit kaynaklarından ziyade⁶⁵ Mari mektuplarından malûmat edinmek mümkündür⁶⁶. Burada çıkan bir mektupta Harşumna, Kaniş ile Hattuşa arasında geçiyor. Bu sebeple Harşumna'nın hakikaten Kaniş ile Hattuşa arasında olacağı hususunda Dossin'in ileri sürdüğü düşünce doğru olmalıdır.

Yalnız Kapadokya metinlerinde görülen⁶⁷ Vahşuşana'nın yerini tayin bakımından, Puruşhanda şehri (S. 387) münasebetiyle bahsettiğimiz, bir nevi yolculuk masrafları listesi mahiyetindeki TC III, 165 ve OIP XXVII, 54 metinleri çok mühimdirler. Birincisinde, Kaniş'den kalkarak Vaşhania-Nenaşsa-Ulama üzerinden Puruşhanda'ya varıldığı, ikincisinde ise yine Kaniş'den kalkarak Vaşhania-Mallita üzerinden Vahşuşana'ya varıldığı kaydediliyor. Yani Vahşuşana'ya giderken yol Vaşhania'da başka bir istikamete sapmaktadır. Bunun kuzeye değil, fakat güney-batı istikametine sapmış olması kuvvetle muhtemeldir. Çünkü bir taraftan, Kaniş-Nenaşsa (=Nanassos) istikameti gözönünde tutulursa güney-batı cihetine giden ve ancak dört duraklama ile Puruşhanda'ya ulaştıran yolun ucunun Tuzgölü'nün güney-batısına kadar uzanacağı ve Puruşhanda'nın hakikaten buralarda aranması düşüncesi akla yakın gelmektedir. Bu tahmini tekit eder mahiyette olmak üzere Puruşhatum ve Vahşuşana'nın birçok metinlerde bir arada geçtiklerini, bilhassa KTHahn 1'e göre birbirlerine çok yakın bir mesafede ve kese bir yolla bağlı gibi göründüklerini kaydetmeliyiz. İşte bu müşahedeler dolayısıyla, Uşhania'nın Ürgüp-İncesu arasında, Ulama'nın Aksaray-Sultanhan güneyinde, Puruşhatum'un Sultanhan-Konya arasındaki çevrede ve Mallita'nın Ürgüp-Niğde arasında,

⁶⁵ Bu yerler için bk. S. n. ve Hitit metinlerinde Götze'nin kaydettiği TH 2 VI, 1, 4 den başka KBo III 54, 3 de görülen kırık şehir adının da URUHar-ş[a-am-na-aş] olarak tamamlanması gerektiğini sanıyoruz. Aynı metnin 4. satırında ise bir URUH-u-ur-şa-am-ma-aş okunuyor ki, burasının, yukarıdaki tamamlama doğru çıktığı takdirde Harşamna'dan ayrı olması icabeder; fakat arkası arkasına geçtiklerinden birbirlerine yakın olacakları da kendiliğinden anlaşılır. Metnin devamınca URUArzava, URUHattuşa, URUPuruşhanda yazılı bulunmaktadır.

⁶⁶ Dossin, RHA V, s. 74 v. dev.

⁶⁷ 11 inci satırındaki am-mu-uk-ma-kan ^mAr-[x-x-x-x] bakiyesinden Arnuvanda'ya ait olacağı sanılan KUB XXIII, 116, I., metnin 7 inci satırında görülen şehir adının URUVa-ah-şu-ş[a-na] olarak tamamlanması halinde Hitit metinlerinde de bir yer tesbit edilmiş olur.

Vahşuşana'nın ise Niğde civarında aranmasının isabetli olacağı fikrindeyiz. Puruşatum gibi büyük bir beylik merkezi olmasına rağmen, sondaki listede görüleceği üzere, burası da bir metinde memleket (mātu) olarak kaydedilmiştir.

III. Ur hanedanı zamanına ait vesikalarda da bir defa tesadüf edilen ve metinlerimizde bir kumaş imal ve istihsal yeri olarak görülen Abarna (n. 28) nın klâsik Abarne (bugünkü Çermik) ile aynı olduğu kabul edilmiştir⁶⁸.

8. -ta ekliler :

Yer adları teşkili hususunda bir -ta ekinin de işe yaradığı muhakkaktır. Çünkü Kapadokya metinlerinde görülen Mallita şehir adının kökünü teşkil eden kelime Hitit metinlerinde karşılaşılan bir Malli(i)-aş nehir adında ve buna -aşa eklenmek suretiyle sonradan yapılmış olduğu sanılan Malli(i)-aşa şehir adında da görülmektedir (389).

Böylece -ta'nın şehir adları teşkiline de yarıyan bir ek olduğunun tesbitten sonra metinlerimizdeki diğer -ta ile sonlanan yer adlarının da aynı çerçeve dahilinde mütalâa edilmesi gerekeceğini söyleyebiliriz. Bunlardan yalnız Kapadokya vesikalarında ve birer veya ikişer kere geçen Hapura-ta' ve Karpata'nın yerleri tesbit, hattâ tahmin edilemez. Hapurata Kapadokya metinlerinde ancak "iyi bakır", cinsi mevzuu bahsolveden geçiş⁶⁹.

Mallita şehrinin, az önce Vahşuşana münasebetiyle söylediğimiz şekilde OIP XXVII,54 metnine göre Niğde - Ürgüp arasındaki mntakada aranması uygun olmalıdır⁷⁰.

⁶⁸ Geib, OIP XXVII, s. 11 ve n. 134; AJSL 55, s. 66; E. Honigmann, Die Ostgrenze des Byzantischen Reiches, s. 34-5, 139 ve n. 6.

⁶⁹ Mata'nın Ma-ta şeklinde ayrılmasının doğru olmayacağı sanılır. Hitit metinlerinde de görülen bu yer için bk: Götze, Kizzuwatna, s. 52, n. 198.

⁷⁰ Telipinu metninde görülen (2BoTU 23 A III, 39, B III, 3, G III, 2) ve Mallita ile başlayan kırık şehir adı Forrer tarafından, herhalde KUB VI, 45, II, 33 deki URUMa-li-ta-aş-ka-ri'ye uyarak Ma-al-li-ta-[aş-ku-ri-aş] olarak tamamlanmıştır. Fakat URUMa-li-ta-aş-ku-ri'nin sonundaki kuri biraz ayrı durmaktadır ve sonu kırıktır; Sonra, söylediğimiz gibi Kapadokya metinlerinde bir Mallita şehri vardır ve URUTaşkuria da aynı zamanda Hitit metinlerinde dahi görülür (Götze, RHA I, s. 30). Bu vaziyete göre bütün bunların URUMallitaş'dan ibaret olabileceklerini kabul fikri insana makûl gelir. Mesele başka bir yönden ele alınacak olursa, URUMallitaş-kuri-x diye ayırıp kuri'den sonra bir kırık

Kapadokya metinlerinde kumaş elde edilen bir şehir olarak tanıdığımız Taggašta'nın yeri için ancak Hitit kaynaklarına istinaden bir tahmin yapmak mümkün olur. Orada Taggašta/aş şeklinde birkaç defa geçen ve hem bir şehir, hem de bir memleket olarak gösterilen bu yerin hususiyle II. Murşiliş'in yıllığında Kaşka seferi münasebetiyle bahse mevzu olması dikkati çeker. Bunlardan KBo II,5, II, 1-8'de mezkûr kıral, yılbaşında Kızılırmak kenarında kurduğu karargâhından kalkıp isyan eden Kaşka memleketlerine karşı gittiğini ve evvelâ Taggašta şehrine, sonra sıra ile İştaluppa, Kappuppuva şehirlerine vardığını söylüyor⁷¹. Bu sebeple Hitit merkezinin kuzey doğu mıntakasında olacağı tahmin edilen Kaşka memleketinin bir parçası olan Taggašta şehrinin de Sivas havasında bir yerde olacağı sanılır. Batlamiyus tarafından zikredilen Dagusa ile bunun arasında, bazılarının düşündüğü gibi, bir münasebet olmasa gerekir⁷².

9. -ar ekli yer adları :

Böyle bir ekin şehir adları teşkilinde kullanıldığını kesin bir surette tesbite yarıyacak kadar bol nümune yoksa da şimdilik şalatu(v)ar, Puhitar, Kilar⁷³ gibi yer adlarında yukarıda gördüğümüz pek çok şahıs adlarındakilere müşabih olarak bir -ar ekinin varlığı kabul edilebilir.

işaretin daha varlığını kabul ettiğimiz takdirde ayrılan ku-ri-x'i izah edemiyoruz ve dediğimiz gibi hem Hitit, hem de Kapadokya metinlerinde ayrı bir Taşkuria şehir adına tesadüf ediyoruz. Bu iki hal ise esasen Malli-ta diye ayırdığımız şehir adının kökü ile Taşkuria'nın birleşmesi suretiyle meydana gelen bir Malli+taşkuriaş şehir adının hakikaten ayrıca mevcut olabileceği lehindedir (Landsberger, ZA 35, s. 224, n. 4). Biz Hitit metinlerindeki daha açık yazılışlara rastlamadan bu iki ihtimalden hangisinin daha doğru olabileceğini tefrikanen kalkışmaktan çekiniyoruz.

⁷¹ Murşiliş, KBo V, 8, I, 3-6 da dahi, Şadduppa ve Marišta'ya hücum eden Taggašta'lılara karşı gittiğini ve metnin 25-34 üncü satırlarında Taggašta'yı alıp yerleştikten sonra sıra ile İştaluppa, Takkuvahina, Kappuppuva şehirlerini ele geçirdiğini söylüyor. Burada görülen Marišta ile başka metinlerde görülen Harašta (Garstang, Index, s. 18) şehirlerinin yine -ta ekli adlardan olmaları sanılır.

⁷² Muk. Garstang, Index, s. 44.

⁷³ Burası yalnız CCT III, 14, 22 de amtam Kilaritam «Kilar'lı esire» şeklinde geçer. Hitit metinlerindeki, Alge'nin bir müstahkem mevki olarak zikredilen Kutmar'ın hakikaten bir -ar ekinin ihtiva edip etmediği bilinemez (Garstang, Index, s. 30).

Şalati/u(v)-ar'ın Kapadokya metinlerinde ekseriya Vahşuşana ile birlikte geçmesi dikkati çeker. Bulunduğu 25—30 metinden birkaç tanesi hem şehrin yerini hem de, bir vabartum “uğrak yeri,, olan Şalatuvar'ın Vahşuşana kārūm'una müstemleke idaresi bakımından bağlı ve tabi olduğunu göstermek yönünden ehemmiyet kazanırlar⁷⁴. BIN IV 233,17 de Şalatuvar'dan⁷⁵, birisinin bu mektubu yazıldığı şehre geleceği ve yazanın da Kaniş'e gideceği kaydediliyor. Şalatuvar başta Anita'nın tarihî metni olmak üzere Hitit metinlerinde de görülür⁷⁶. Fakat burada, merkezlerin artık biraz daha kuzeye intikal etmiş olması sebebiyle Kuşşara, Neşa ve Zalpa şehirleri ve Hulaş nehri ile bir arada zikrediliyor. Bütün bu kaynaklardan bu şehrin yeri hakkında emniyetli bir netice çıkarmak müşkül görünmekte ise de, bir yandan Niğde civarında aranması gerektiğini kaydettiğimiz Vahşuşana'ya yakın alâkası ve Kaniş'e de çok uzakta olmaması, öte yandan Kızılırmak'la (= Hulaş) ve onun kavsi içerisinde aranan şehirlerle yanyana zikri dolayısıyla Götze'nin de teklif ettiği şekilde orta Kızılırmak⁷⁷ çevresinde bulunduğunu düşünmek her halde en hakikate uyan bir görüş olur. Sonra bütün bu şehirlerin bu kadar sıkı bir tarzda birbirleriyle alâkalı bulunmaları Kuşşara'nın da Boğazköy'ün, hattâ Yozgat'ın güneyinde aranması yoluna sevkeder.

Puhitar'a gelince, yalnız kalay nakline dair bir metindeki⁷⁸ “şehirden Puhitar'a kadar 3 mina şatum'dur,, ifadesinden burasının Asur'a yakın olacağı hükmü verilemez. Çünkü datum “komisyon,, olarak verilen miktar fazladır. Ve bu Puhitar'a varıncaya kadar muhtelif duraklarda verilenin yekûnunu kasedebilir.

⁷⁴ TC 32, 6; Jena 440, 5.

⁷⁵ BIN IV 70, 8 - 10 daki « Turhumit'den Vahşuşana'ya, Vahşuşana'dan Şalatuvar'a gitti » ifadesi bu üç şehrin aynı çevrede ve aynı yol üzerinde olduklarını göstermese gerektir. Çünkü bu cümleden önce « başka bir yoldan şimdi gitti » denmektedir.

⁷⁶ Anita metninin neşredildiği yerler için bk. Hrozny, AOr, I, s. 273; KBo III, 22 = 2 BoTU 7. İlaveten Şalatuvar için bk. KBo IV, 13, I, 41.

⁷⁷ Götze, Kleinasien, s. 68.

⁷⁸ Hakikatte hem CCT II 21b,8 hem de IV 46b,8 de « şehirde Puhitar'a kadar.. » ibaresi bulunmakla beraber bu iki metin muhteva ve hattâ satırların muhtevaları ve yazılarının üslûbu bakımından tamamen birbirinin aynı olduklarından, aynı vesikanın farkına varılmadan Smith tarafından iki defa kopye ve neşredildiği anlaşılıyor.

10. *-nia ekli yer adları:*

Malla-vaşhi, Malla+vaşhi-na⁷⁹ ve Tavi-uman⁸⁰ şahıs adları münasebetiyle söylediğimiz veçhile Vaşhania ve Tavinia şehir adlarında bir -nia ekinin ayrılması lüzumuna muhakkak nazariyle bakılabilir.

Yine -nia eklilerden olduğunu sandığımız Tata-nia şehir adına metinlerde birkaç yerde rastlanır. Fakat bunlar arasından TC III, 166, 8'de Zalpa ile birlikte zikredilmiş olması onun Zalpa yakınında olacağına bir işaret telâkki edilebilir.

Hem Kapadokya, hem de Hitit metinlerinde müteaddit defalar tesadüf edilen Tavinia şehrinin de nerede olduğunu eyice tesbite imkân yoktur. Fakat bilhassa 2 BoTU 13, I, 17'de bunun da Zalpa ile bir arada bulunması dikkate değer. Biz her iki ana kaynaktan (Kapadokya ve Hitit) edindiğimiz intibalara dayanarak Zalpa'nın Kırşehir civarında ve Tavinia'nın Kırşehir-Ankara arasındaki mıntakada aranması lâzım geleceğini sanıyoruz⁸¹.

Vaşhania'nın, yukarıda söylediğim şekilde (s. 387,401) Kanişden Puruşanda'ya ve Vahşuşana'ya giderken ilk uğranılan şehir olması dolayısıyla burasının İncesu-Ürgüp arasında olacağı kat'iyetle ifade edilebilir⁸².

11. *-ria ekli yer adları:*

Birçok şehir adlarında ayrı bir ek olarak ortaya çıkan -ria'nın⁸³ Taşkuria⁸⁴, Sakaria⁸⁵ ve belki Nihria'da da⁸⁶ müşa-

⁷⁹ EL 105, 13; 303 A, 1, 12, B 5. 4, 1.

⁸⁰ Mat. II 7 b, 1.

⁸¹ Götze bu iki şehir ile Turhumit ve Tuhpia'nın Boğazköy - Merzifon arasında olacaklarını kabul ediyor: Kleinasien, s. 68.

⁸² Hitit kaynaklarında Tamalki-Hatra-Taşhenia-Zalpa sırası arasında görülen Taşhenia ile Tintunia ve Zaraşşania (Garstang, Index) şehir adları, adı geçen -nia ekli şehirler kısmına dahil olmalıdırlar. Yukarıdaki sıraya dikkat edilirse doğudan batıya dizildikleri söylenebilir. Çünkü Tamalki'nin (= Timelkia) yukarıda işaret ettiğimiz veçhile Sivas - Malatya arasında olması muhtemel bulunmakta. buna mukabil Zalpa'nın Kırşehir civarında aranması lüzumu kat'i görünmektedir (s. 398 ve 404).

⁸³ Alaria, Utkaria, Tamuria, Haravaria, Kakaria vs. şahıs adları gibi (bk. Stephens PN).

⁸⁴ Bk. yukarıda s. 402 n. 70.

⁸⁵ TC 87,2-5.

⁸⁶ KTS 12, 23; CCT II, 49, 14; EL 210 A, 3, 9, B 7, 11.

hede edilmesi bunun aynı zamanda yer adları teşkiline yaradığı kanaatını vermektedir. Fakat Kapadokya tabletlerinde bu husustaki misaller mezkûr üç şehir adından ibarettir. Bunlardan ilk ikisi ancak birer kere ve bağısız olarak görüldüklerinden nereye yerleştirilecekleri bilinemez.

Ekseriya Nihria, arasıra da Nahria, Nahiria değişik yazılışlarıyla görülen ve Mari mektuplarında ve muahhar Asur kırallarının kitabelerinde de çok kere şehrin adı geçen bir şehirdir. Burasının hususiyle bu metinlerin verdiği malûmata göre Mardin havalisinde bulunacağı Landsberger tarafından ileri sürülmüştür⁸⁷.

Hitit kaynaklarında rastlanan Hippuria şehir adının da bu kısımda mutalâa edilmesi lâzımdır⁸⁸. Fakat yeri hakkında birşey söylenemez.

12. -lia ekliler :

Kamma-lia şeklinde tahlil ettiğimiz şahıs adının⁸⁹ şehir adı olarak ta bulunduğuna gerek Kapadokya, gerekse Hitit metinlerindeki kayıtlarla şahit olmaktayız⁹⁰. Bunun gibi, Kültepe metinlerinde bir defa ve Hitit metinlerinde hiç görülmiyen -lia ekli Amalia şehrinin de yerini tesbit edemeyiz.

Hitit kaynaklarında, Arzava memleketlerinin bir parçası olarak gösterilen ve yine -lia ekini ihtiva ettiği sanılan Kuvalia'nın henüz yeri kat'i surette tayin edilmiş değildir. Metinlerden edinilen intiba burasının Anadolu'nun merkezindeki, Hitit devleti arazisine en yakın bulunan bir Arzava bölgesi olduğudur.

13. -(a)t ekli yer adları :

Bazı şahıs adları⁹¹ gibi bir kısım yer adlarının da -(a)t eki ile sonlanmış oldukları göze çarpmaktadır. Bu meyanda bilhassa,

⁸⁷ Belleten III, S. 217 ve n. 32; Götze, Kleinasien, S. 68.

⁸⁸ Hrozny, SH s. 51. Protohitit nisbet eki olan -il ile birlikte yani bir şahıs adı olarak bulunmaktadır.

⁸⁹ Diğer -lia ekli şahıs adları: Hupa-lia, İa-lia, Suma-lia, Tarma-lia, Tarsu-lia, Tutha-lia (Stephens PN). Ayrıca bk. yukarıda n. 60.

⁹⁰ Lewy tarafından AHDO, 1, s. 107 de transkripsiyon ve tercümesi verilen Baltimore tabletinde bir şahide izafetle Mara şa Kammalia şeklinde geçiyor. Fakat Hitit metinlerinden Şuppiluliumaş yıllığından bir yer adını gösterdiği daha açık bir surette anlaşılıyor (2BoTU 25 I, 9). Burada KURURUKammalia olarak görülmektedir. Metin içerisinde ikinci misal olarak zikrettiğimiz

kupurşinnum⁹² kelimesiyle karşılaştırıldığı takdirde Kupur-n-at şeklinde tahlil edilmesi akla yakın gelen ve Hitit metinlerinde Kapurnanda olarak bulunan Kupurnat ile⁹³ Kunanamit⁹⁴, Savit, Turhumit şehir adlarını sayabiliriz. Belki Uşşa ile birlikte zikredilen ve ancak bir yerde görülen Huturut'u da⁹⁵ bu gruba sokmak lâzımdır.

Kupurnat'ın yeri hakkında gerek Kapadokya, gerekse Hitit kaynaklarından tatmin edici netice çıkarmak müşküldür. TC II, 27, 3-26 ya dayanarak Timelkia'ya yakın olacağı söylenebilir (s.398, 400). Hitit metinlerinde Hakmiş (Amasya? Bk. n. 18 ve 98) ve Taptika'dan önce İştahara ve Tabika'dan sonra sayılmaktadır ki, bu şehirlerden hele son üçünün yerleri hakkında birşey bilinmediğinden Kupurnat'ın yerini tayin de güçleşiyor.

Kapadokya tabletlerinde mühim bir bakır istihsal yeri olarak görülen Kunanamit'in (Kunana-mi-t) yeri için de mukni bir fikir ileri sürmeğe imkân göremiyoruz. CCT II 23, 6-37 metninden Savit memleketi ile bir yakınlığı olacağı tahmin edilebilir. Fakat sonrucu da zaten yalnız bu metinde görüldüğünden hangi bölgeye yerleştirilecekleri bilinemez.

Amalia yer adı da «Talia u Taliş mer'isu şa Amalia...» halinde geçer.

⁹¹ Hur-at, Nik-at, Şar+nik-at, Şia-at (metinde Şi-a-at olarak yazılmıştır). Tarha+şia-(ə)t, A-şê-(e)t, Vali+şê-(e)t, Tami-şê-(e)t gibi -(a/e)t ekli şahıs adlarından bir kısmı Stephens, PN de de bulunabilir.

⁹² Hep hürüşum kupurşinnum olarak geçen bu kelime için bk: TC 47, 17; III. 43, 8; Mat. II. 30. .x.+3.

⁹³ Kupurnanda kılığına nasıl girdiği hususunda bk. s. 386 ve n. 8

⁹⁴ Buradan istihsal edilen bakıra metinlerde eri'um kunanama'ium denmektedir. Sami nisbet edatı olan -ium'un eklenmesi sırasında t'nin bırakılması da bunun ek olduğunu açıkça gösterir. Yalnız diğer benzerleriyle birlikte Kunana-mi-t suretinde tahlili icabeden (n. 98) yer adına -ium eklenirken -mi'nin -ma olması dikkati çeker.

⁹⁵ Bu iki yer adı gizli amütüm ticaretine ait olan BIN IV, 45 mektubunda geçer. Orada şöyle deniyor: kārūm bilmesin, burada Uşşa rabi sikkatum'u ve Huturut rabi sikkatum'u beni mahkemeye çağırmasınlar...

Uşşa başka metinlerde de müteaddit defalar geçmekle beraber yeri hakkında bir fikir edinilemez. Hitit metinlerinde Uşşa bir kere Nenaşşa ve Hubişna arasında zikredilmektedir (Garstang, index, s. 49). Garstang tarafından burada, KBo IV, 13, I, 48 de de bir Uşşa geçtiği ve bunun Halpa ve Pala ile bir arada geçmekte olduğu söylenmekte ise de, bu yerin okunuşu doğru değildir. Götze'nin, yeni olarak Kizzuwatna, s. 23 de kaydettiği üzere, KUB VI 45, II, 38 e göre de Uşşa, Parşhunta ile birlikte aşağı memleket içerisine düşmektedir.

Takriben 40 kadar Kapadokya tabletinde geçmesine rağmen, iyi cins bakır istihsalinde mühim rol oynayan Turhumit'in yeri hakkında açık bir bilgi edinilemez. Birçok metinlerde Vahşuşana ve Şalatuar'dan önce sayılmakla⁹⁶ ve Puruşhatum da daima bunlarla birlikte geçmekle beraber diğer bütün metinlerin gözden geçirilmesi neticesinde Turhumit'in bu üç şehre yakın olmadığı kanaatine varılıyor. Gelb ve Götze, burasının Merzifon-Boğazköy arasındaki mıntakada olacağını kabul etmişlerdir⁹⁷. Fakat Hitit metinlerindeki Turmitta'nın⁹⁸ ekseriya İşuva, Kaşka ve Mitanni

⁹⁶ TC II, 36, 30-48 ; BIN IV 70, 6-10.

⁹⁷ Götze, Kleinasien, s. 68 ; Gelb, OIP xxvii deki harita.

⁹⁸ Bu metinlerde daima Turmitta olarak yazılmakta ve hem bir şehir, hem de bir memleket olarak gösterilmektedir. Bu haliyle sonunu, Hitit kaynaklarında rastladığımız diğer URUİşhupitta, URUKarışmitta ve URUKişmitta, URUŞanhuitta ile bir araya getirmek kabildir. Yalnız Turhumit'in mi sonradan Hititler tarafından kendilerinde mevcut bu yer adlarına benzetilerek Turmitta şekline sokulduğu yahut hepsinin birden Hititlere yerli halktan intikal etmiş olup onlar tarafından mı -(i)t ekinin -itta şekline sokulduğu ve meselâ eski bir Kışmit'in Etilerde Kışmitta halini aldığı hususunda birşey söylenemez. Fakat Kışmitta vesaire gibi Hitit metinlerinde -il ekiyle birlikte bulunan, yani şahıs adı kılığına girmiş olan bütün yer adları gözden geçirilirse (Götze, RHA I, s. 18 v. dev. Garsting, Index, 3-52) bunların umumiyetle bahsedegeldiğimiz -ra, -ta, -na, -a, -ria, -nia, -(t)ta gibi bizim ikinci dil grupuna has saymak istediğimiz ekleri ihtiva ettikleri kolayca müşahade edilir. Halbuki -anta, -aşşa, -urna vesaire gibi eklerle yapılmış şehir adlarına -il ekinin takıldığı hallere hemen hiç tesadüf etmiyoruz. Bu husustaki başlıca müstesna misalleri metinlerimizdeki Harşumnuman (s. 399) ve KUB XXVIII, 171 deki Ziplandil teşkil eder. Binaenaleyh, sonlarına -il eklenerek şahıs adı yapılabilen ve -(t)ta ekini ihtiva eden Karışmitta, Şanhuitta vesaire gibi şehir adlarının da eski yerli halktan Hititlere intikal etmiş bulunması akla yakın gelir ve Turhumit, Kışmit, Şanhuit vesairenin sonradan Hititler tarafından -a taban vokali ilâve edilmek ve t'nin de tezauf etmesi suretiyle Turmitta, Kışmitta, Şanhuitta halini aldıkları söylenebilir.

Burada dikkati çeken diğer bir nokta Turmitta, Kışmitta, Karışmitta ve yalnız Kapadokya metinlerinde görülen Kunanamit şehir adlarında sade bir -t ekinin değil müşterek bir -mit elemanının bulunmasıdır. Büyük bir ihtimal ile bunlarda, gerek Kapadokya vesikalarındaki Kupurnat, Savit, Huturut gerek Etilerdeki Şanhuit, İshupit'de olduğu gibi yalnız birer -t eki değil fakat birer -mi-t ayırmak daha isabetli olacaktır (s.407 ve n.18). Bunlara uyarak Eti metinlerinde Hakmiş, Hakmişşa veya Hakpişşa (Götze, RHA I s. 22, 27 ve n. 23) yazılışlarıyla geçen şehir adında dahi bir -mi-ş ayrılacağını çekinmeden söyleyebiliriz. -ş eki meselâ Kani-ş ve Kani-sia şahıs adının karşılaştırılmasıyla meydana çıkar. Götze'nin teklif ettiği Hakp/miş=Amasya ayniyeti ihtimalden uzak sayılmaz.

işleri münasebetiyle kaydedildiğine bilhassa dikkat etmek icabeder⁹⁹. Umumiyetle İşuva daha ziyade Malatya çevresine ve onun doğusundaki bölgeye yerleştirilmek istendiği gibi^{99 a} Götze'nin ve bazı bilginlerin kanaatinin aksine Kaşka memleketleri de^{99 b} Boğazköy bölgesinin kuzey ve kuzey-batı kısımlarında değil, fakat kuzey-doğu cihette, yani Tokat-Sivas havalisi doğusunda olmalıdır. Mitanni devletinin hâkim olduğu saha ise malûmdur. Binaenaleyh Turmitta'nın ekseriya bu memleketlerle bir arada zikri bir tesadüf eseri olmamalı ve her üçünü de ilgilendiren bir sahada bulunduğu bir delili gibi telâkki edilmelidir. Onun için burasının bugünkü, kelime bakımından da benzerlik arzettiği Darende ile münasebetli olacağı meselesi hiç de yabana atılacak bir düşünce olmasa gerekir¹⁰⁰. Bu düşünce aynı zamanda iyi cins bakır istihsal yeri olarak Kapadokya metinlerinde gördüğümüz Durhumit'e çok uygun gelir. Çünkü Anadolu'nun en bol bakır yatakları bulunan doğu mıntikasının kenarına düşmektedir. Sonra Durhumit =Darende ayniyeti kabul edildiği halde biraz önce bahsettiğimiz BIN IV, 70 metnindeki "başka bir yoldan," kaydı ile verilen Turhumit-Vahşuşana-Şalatuvar sırasını da izah mümkün olabilir. Yani Turhumit'ten kalkılarak Kaniş'e uğramadan, doğrudan doğruya Kayseri güneyinden Niğde civarında bulunacağını söylediğimiz Vahşuşana'ya gelindiği (s.404ve n.75) ve oradan kuzey istikametinde ve yakında bulunan Şalatuvar'a geçildiği tasavvur edilebilir. Kayseri'nin güneyindeki Everek'de de tablet bulunmuş olması böyle bir aşağı yolun mevcudiyetine işaret sayılabilir. Yalnız muahhar Asur kaynaklarında eski Tegarama'nın Tilgarimmu (bugünkü Gürün) yazılışıyla pek çok kereler geçmesine rağmen onun çok yakınında bulunan Turmitta'dan hiç bahsedilmemiş olması dikkati çeker.

⁹⁹ Garstang, Index, s. 13.

^{99 a} Götze de son olarak İşuva'yı Harput bölgesine, Fırat'ın iki tarafına koymakta, bir yandan Kizvatna öte yandan Hurri memleketi ile hudut olduğunu ileri sürmektedir (Kizzuwatna, s. 40).

^{99 b} Götze Kaşka memleketinin kuzeyde olduğu kanaatinde, son eserinde de ısrar ediyor (Kizzuwatna, s. 2, 40).

¹⁰⁰ J. Deny, RHA IV s. 225. Garstang burasının Hitit metinleri üzerindeki son incelemeleriyle Yenihan (Yıldızeli) ile aynı olacağı neticesine varmıştır: Muk. AJA XLVII 1, s. 55 v. dev.

14. *Katlama (mükerrer) yer adları :*

Kapadokya metinlerindeki muhtelif tipte ve bol miktarda katlama yapılı şahıs adlarının yanında ¹⁰¹ ikinci hecenin tekerrürü suretiyle meydana gelmiş tek bir şehir adı Hanaknak'dır¹⁰². Görüldüğü vesikalardan yeri hakkında bir hüküm çıkarmak kabil olmayın bu şehir adına Hitit kaynaklarında da tesadüf edilmez.

Fakat bu tek misalden başka, yalnız Hitit kaynaklarında olmak üzere, diğer mükerrer yer adlarına rastlanmaktadır. Bunlardan, Kültepe metinlerinde bir kadın ve Hitit metinlerinde aynı zamanda bir tanrıçe adı olarak bulduğumuz, kökün tekerrürü ile meydana gelmiş URUHanhana veya URUHahhana'yı ¹⁰³ ve başka bir Harharaş'ı ¹⁰⁴, birinci hecenin katlanması suretiyle meydana gelen URUHaraharpa'yı ¹⁰⁵ ve nihayet ikinci hecenin tekerrürü ile hasıl olan URUHimaşmaş'ı ¹⁰⁶ zikredebiliriz ¹⁰⁷.

15. *-ma ekli yer adları :*

Tegarama şehir adıyla kökü bakımından mukayese edilebilecek Tikara ve Tikaraşu şahıs adlarının ¹⁰⁸ bulunması ve bazı şehir adlarının -ma ile bitmeleri, sonra bir kısım şahıs adlarının da ¹⁰⁹ -ma ekini ihtiva etmiş olmaları ihtimali yer adlarının teşkilinde

¹⁰¹ Lulu, Mama, Nana, Susupan, Susupar, Anana, Apapa, Hapapa, Anunuş, Kaluluş, Aluluva vs. gibi şahıs adlarının bir kısmı Stephens, PN de görülebilir.

¹⁰² EL 260, 17; KTS 37 b, 9; Hr. 33 b, 21.

¹⁰³ Götze, RHA I s. 20, n. 14. Burada kaydedilen yerlere göre URUHanhana ekseriya, yerleri nisbeten tanınmış olan Turmitta, Hakmişşa, Tavinia ile birlikte geçmektedir.

¹⁰⁴ Garstang, Index, s. 17.

¹⁰⁵ Garstang, Index, s. 18.

¹⁰⁶ Garstang, Index, s. 22.

¹⁰⁷ Üç metinde Haka olarak görülen şehir adına bir kere de (TC III, 113,8) Haka + haka suretinde mükerrer olarak tesadüf edilmektedir. Bu hal hakikaten bu yer adının mükerrer olacağını göstermekten ziyade yanlışlıkla çift yazılmış olduğunu göstermiş olmalıdır. Burada Haka Kapra ile bir arada ve bilhassa TC III 146,2 de, Birecik yakınında olduğu sanılan Eluhut'tan (s. 413-4) sonra ilk varılan bir yer olarak zikrediliyor. Onun için burasının Maraş-Antep arasındaki bir yerde bulunacağı söylenebilir.

¹⁰⁸ OIP XXVII 21, 2-5, 11.

¹⁰⁹ Harima, İnuma, Nahuma, Suma, Şamima, Şarama, Talhama, Uşunama vs. gibi (Stephens, PN).

vazife alan ayrı bir -ma ekinin de varlığına işaret telâkki edilebilir. Ekseriya Tegarama, Hurama, Ulama şeklinde gördüğümüz bu yer adlarından son ikisinin şimdi göreceğimiz veçhile Hitit metinlerinde Hurumma ve Ulamma olarak da yazılmış bulumaları bu ekin -ama telâkki edilemeyeceğini ve sadece -ma olduğunu gösterir.

Tegarama hem Kapadokya, hem de Hitit kaynaklarında müteaddit defalar rastlanan bir şehir adıdır ¹¹⁰. Muahhar Asur kaynaklarında da Tilgarimmu şeklinde geçen bu şehrin bugünkü Gürün olduğu umumiyetle kabul edilmiştir ¹¹¹.

Ma-a-ma, Ma-ma-a, Ma-ma şekillerinde yazılan ve Kapadokya'dan başka kaynaklarda tesadüf edilmeyen şehrin yeri kat'iyetle tesbit edilememekle beraber, yalnız başına geçtiği birçok metinleri birtarafa bırakırsak, bazı metinlerde daima, klâsik Chahon ile aynı olması kuvvetle muhtemel bulunan Hahhum ve Urşu ile birlikte mevzuu bahsedilmesi dolayısıyla bulunduğu çevre hakkında bir tahminde bulunulabilir ¹¹². Gudea kitabelerinde altın getirtilen bir yer olarak zikredilen Hahhum'un, önce söylediğimiz gibi (s. 396), Sivas'ın güneyinde aranmasının isabetliliğini Garstang'ın son araştırması da (s. 416; n. 143) meydana koymaktadır. Garstang, Hitit kaynaklarında Hahhaş olarak geçen Hahhum'un gerek bu metinler, gerekse coğrafi vaziyet gözönüne alınırsa, Landsberger'in düşündüğü gibi, Divrik değil, fakat Kangal ile aynı olması lâzım geldiğini ve Divrik'in Klâsik Çağda Tepriche olması sebebiyle Chahon'un Divrik'e tekabül edemeyeceğini söylüyor. Bu doğru olsa da Hahhum ile Chahon'un aynı oldukları itiraz götürmez. Sonra klâsik kaynaklardan Chahon'un da hiç olmazsa Divrik'e yakın bir yerde olduğu anlaşılmakta ve Kapadokya-Hitit kaynakları da Hahhum için hemen aynı neticeyi vermektedirler. Binaenaleyh Hahhum'un Sivas'ın güneyinde ve Divrik yakınında olacağı daha kat'ileşmiş görünmektedir.

¹¹⁰ Garstang, Index, s. 44. Hitit metinlerinde Tagarama yazılışıyla da görülür. Bu metinlere göre İşuva hududunda ve Azzi ile münasebetli olarak bulunduğu hususunda bk: Götze, Kizzuwatna, S. 25 v. dev.

¹¹¹ Gelb, OIP XXVII, harita; Forrer, Provinzeinteilung, s. 80 ve 84.

¹¹² TC 18, 36 - 41; CCT IV 28 b, 23; BIN IV 219, 12.

^{112a} H. Bozkurt - M. Çağ - Güterbock, İstanbul müzelerinde bulunan Boğazköy tabletleri, No. 36.

Hele yeni yayınlanan bir Eti metninde ^{112a} Kumaha (Kemah) ile yanyana geçmesi Divrik-Kemah arasında aranacağına şüphe bırakmaz. Hahhum'un hangi höyük veya harabede gömülü bulunduğu ancak mezkûr mıntakada yapılacak kazılarla anlaşılacaktır. Biz şimdilik bizzat Kangal kasabasıyla Hahhum'un aynı olacakları hususunda sağlam bir sebep ve delil göremiyoruz.

Kapadokya metinlerinde dediğimiz gibi Ma'ma ve Hahhum ile beraber zikredilen Urşu, Gudea kitabelerinde de Hahhum ve Ebla ile bir arada görülür. Urşu'nun önce Antakya mıntakasında olacağı, sonra da bu telâkkinin aksine Urfa yanında olacağı iddia edilmiş ise de, son zamanlarda haklı olarak Güterbock tarafından, Urşu, klâsik Osroe ve Urfa'nın da birbirleriyle alâkalı olmayacakları hususunda Hitit kaynaklarına dayanarak bazı fikirler ileri sürülmüştür ¹¹³. Kaydedildiği Kapadokya metinlerinden bilhassa TC 18, 36-41'e göre Urşu'nun Hahhum'dan hiç te uzakta olmadığı, bilâkis oldukça yakın olup Malatya'nın kuzey-doğu taraflarında aranması gerekeceğini sanıyoruz ¹¹⁴.

Birbirine yakın yerlerde bulunan iki ayrı Hurama şehri bulunduğu işaret eden metinlerden yukarıda bahsetmiş ve bu münasebetle Kapadokya ve Hitit metinlerinden edinilen bilgiye göre bunların yine Malatya yakınlarında bulunacaklarını söylemiştik (s. 392-4 ve n. 8). Hurama Hitit metinlerinde ekseriya sünkope olmuş şekilde Hurma yazılışıyla geçmektedir ¹¹⁵.

Yine bir -ma ekini ihtiva eltiğine hükmettiğimiz Razama'dan, gerektiği için yukarıda bahsetmiş, tıpkı iki ayrı Hurama gibi, birbirine çok yakın olması icabeden iki ayrı Razama bulunduğunu ve bunların Diyarbakır havalisinde bulunmaları ihtimalini zikretmiş bulunuyoruz (s. 394).

¹¹³ Güterbock, ZA 44, s. 136 ve gerisi.

¹¹⁴ TC 18, 36 - 41 de « Hahhum'a gitmekten korkarsan Urşu'ya git » deniyor ki, bu söz bunların birbirinden uzak olduklarını değil, fakat oldukça birbirlerine yakın olduklarını, ancak yolun Hahhum'a ayrılan kısmı üzerinde bir tehlike ihtimalinin mevcudiyetini hatırlatmış olmalıdır. Bu sebeple Urşu'nun, Malatya'nın doğu-kuzey kısımlarında aranması bize daha isabetli görünmektedir. BIN IV 219,12 metninden ise Urşu'nun daha aşağıda ve Ma'ma'nın daha yukarıda olduğu anlaşılıyor. Urşu'nun Hitit metinlerindeki Uruşsa ile aynı olup olmadığı ve yeri hakkında Götze'nin noktai nazarı için bk. Kizzuwatna, S. 41 v. dev.

¹¹⁵ Garstang, Index, s. 23. Bir yerde rastlanan Hurumma yazılışı için müteakip haşiyeye bk.

Ulama'ya gelince, yukarıda söylediğimiz gibi, Nenaşsa ile Puruşanda arasında ve aynı yol üzerinde bulunduğu göre burasının hakikaten Aksaray-Sultanhan arasındaki veya yakınlarındaki herhangi bir yerde olacağına kat'i gözüyle bakılabilir (s. 387-8 ve n. 19). Bu kanaati Hitit kaynaklarında da Hubişna (Kybistra = Ereğli) ve Puruşanda ile birlikte zikredilmesi tekit eder ¹¹⁶.

C — Kuzey Suriye çevresine ait yer adları :

16. -hat ekli yer adları :

Kapadokya metinlerinde yalnız Eluhut ¹² ve Talhat ile temsil edilen -hat ekli şehir adlarının Mari, Çagar-pazar, Hitit ve bilhassa muahhar Asur kaynaklarında başka nümunelerine de tesadüf edilir. Bu meyanda meselâ İamhat, Kahat, Qirdaht ve saireyi de sayabiliriz. Bu kaynaklara göre İamhat Haleb'i çevreliyen bölgenin adıdır ¹¹⁸. Kahat ise birçoklarının kanaatine göre Nizip civarında olacaktır ¹¹⁹. Burası Hitit metinlerinde de geçer. Kapadokya me-

¹¹⁶ Garstang, JNES III 1, s. 28 v. dev.; AJA XLVII, 1, s. 44; Forrer, 2 BoTU 2 A II, 16, C 22; 17 A, 45. Yalnız, burada dikkati çeken nokta Kapadokya metinlerinde U-ul-ma nadiren Va-la-ma ve bir defa da sünkope ile U-ul-ma, şeklinde geçen şehir adının URUUI-lam-ma suretinde yazılmış olmasıdır. Buna müşabih olarak, Hitit metinlerinde daima Hu-ur-ma veya Hu-u-ur-ma olarak ve sünkope olmuş halde yazılan şehir adının da, aynı metnin (2 BoTU, 17A) başka satırlarında Hu-ur-ma şeklinde yazıldığı halde 21 inci satırında Hu-ru-ma-az (ablative) ve 32 inci satırında Hu-ru-um-ma-an (akkuzatif) suretinde yazıldığı göze çarpmaktadır. BoSt. 3, No: 6, II, 24 de Va-al-ma-a şeklinde de yazılmış bulunan Ulama'nın Aştarpa nehri yakınında bulunan bir Arzava şehri olduğu kaydediliyor ki, bundan II. Muşiliş'in tahta çıkışı sırasında Arzava memleketleri hudutlarının Tuz Gölü kenarlarına kadar ulaştığı anlaşılıyor.

¹¹⁷ Kapadokya vesikalarında yalnız Eluhut şeklinde yazılmakla beraber Mari ve muahhar Asur kaynaklarında hem Eluhut hem de Eluhat şeklinde yazılır. Yerleri için n. 120 ye bk. Ayrıca bk. ZA 35, s. 230 n. 1.

¹¹⁸ Landsberger, Belleten III, s. 235; Dossin, Syria XX, s. 109 n. 3; Gadd, Iraq VII, s. 43.

¹¹⁹ Dossin, Syria XX, s. 109; Gadd, Iraq VII, s. 43 n. 3; Forrer, ZDMG 76, s. 249; Weidner, IAK s. 58 n. 9; Landsberger, Belleten III, s. 234-5; Forrer, Provinzeinteilung, s. 19 v. dev.

tinlerinde yalnız Eluhut şeklinde görülen Eluhat Tur-el-Abdin dağının batısında daha doğrusu bugünkü Birecik yakınındadır ¹²⁰.

Tâ Akad hanedanı zamanında yazılı kaynaklara geçen, Kapadokya'da Talhat veya Tilhat ¹²¹ yazılışıyla görülen, Mari ve Çagar-pazar metinlerinde Talhiu'im suretinde bulunan şehir ise uğraşdığımız çağda kumaş ihraç eden bir yer olarak kendini göstermektedir. Henüz mevcut malzemedен yeri hakkında sağlam bir fikir edinmek imkânı olmıyan bu şehrin de aynı eki taşıyan yerler gibi Kuzey Suriye mıntakasında bulunacağını söyleyebiliriz. Yine aynı mıntakada bulunması gereken Qirdahat'ı yalnız Çagar-pazar metinlerinden ¹²³ tanıyoruz.

D — Ek ve kökü tayin edilemiyen yer adları.

Kapadokya metinlerinde, belirli ekleri ihtiva ettikleri anlaşılan yer adlarının dışında ek ve kökünün tesbiti kabil olmıyan veya bir kısmı, tek bir kelimeden ibaretmiş hissini veren birçok şehir ve memleket adları daha vardır. Bunları da mimasyonsuz ve mimasyonlu olmak üzere iki kolda gözden geçirebiliriz :

a) Mimasyonsuzlar :

Bunlar Haka (n. 107), Hapurâ, Hartu, Katila ^{123 a}, mât Lişşu ¹²⁴, Lu-
hâ ¹²⁵, Ma'aba ¹²⁶, Nahur, Paḥati, Palhati-[x], Sasue ¹²⁷, Sitlun ¹²⁸,

¹²⁰ Landsberger, Belleten III, s. 235; Dossin, Syria XIX, S. 115; XX, s. 109; Weidner, IAK s. 58 n. 6 ve s. 118; Forrer, Provinzeinteilung, s. 19 v. dev.

¹²¹ Landsberger, Belleten III. s. 235 n. 35; Lewy, KTHahn, s. 47.

¹²² Dossin, Syria XX, s. 109; Gadd, Iraq VII, s. 43 n. 8.

¹²³ Gadd, Iraq VII, s. 43 n. 1.

^{123 a} Hartu : CCT IV, 4 a, 28; Katila : EL 69, 7.

¹²⁴ Bk. yukarıda S. n. Bu yer adının Hitit'lerde gö-düğümüz URULihsina veya URULihzina ile bir münasebeti olup olmadığı kestirilemezse de böyle bir münasebet ihtimalden uzak sayılmaz (Garstang, Index, s. 32; Ehelolf, ZA 43, s. 186 n. 1.

¹²⁵ T C II 57, 19 da Lu-ḥa-i-u₂ «Luhalılar» ve BIN IV 191, 2, 13 de i Lu-ḥa-a, mX şa Lu-ḥa-a olarak geçen bu yerin Luvi memleketini göstermesi muhtemeldir.

¹²⁶ İki metinde görülen bu şehir adının işaretleri gayet sarih olduğundan bunların çok geçen Ma-a-ma ile (S. 411) bir tutulmasının doğru olmıyacağını sanıyoruz (EL s. 317, d). Fakat Lewy'nin yine Ma-a-ba okumak istediği CCT 11 a, 18 metnindeki yer ise muakkak Ma-a-ma okunmak lâzımdır. Ma-a-ba

Subar¹²⁹, Surukani¹³⁰, Şamuha¹³¹, Şana, Şeris¹³², Şimala¹³³, Şirmuin¹³⁴, Şulupka¹³⁵, Şurpu¹³⁶, Tukupta, Tatartu¹³⁷, Urşu¹³⁸, Uşşa¹³⁹, Zalpa¹⁴⁰ dan ibarettir.

yerleri için bk. EL 279, y+2 (KTP 32); KTS 4 a, 5.

¹²⁷ Nahur: PSBA 1883, s. 18; UM I, 2, 6, 9; Pahati: CCT 29, 8; Palhati- [u]?: TC III 271, 17, 21; Sasue (?): AHDO I, S. 107, 2.

¹²⁸ Bir koyun cinsi bu şehre izafetle, e-me-ri Sisi2-it-lu-ni-e «Sitlun koyunu» şeklinde adlanıyor. Müstakil olarak bu şehir adına başka metinlerde rastlanmaz (CCT; TC2816II, III 61, 9).

¹²⁹ Mezopotamya kaynaklarında mühim ysrı olan bu memleket adı TC III, 170, 2 de Subarim «Subarlı» ve CCT III 25, 35 de amtum Şubritum «Şubarlı esire» şeklinde geçer.

¹³⁰ TTC 8, 3.

¹³¹ Bk. S. 392-3, 398 ve ayrıca Götze, Kizzuwatna, S. 69, 77.

¹³² Şana: CCT 25, 2, 5, 18, Neşr. C 7, 31; Şeris: EL 309, 7.

¹³³ Şimala'nın EL 44, 14 de Şertu şa Şam'alim şeklinde rastladığımız Şam'al ile herhalde hiçbir alâkası olmamalıdır. Şam'al'in ise muahhar zamandan tanıdığımız Sam'al (Zincirli) ile aynı olacağı düşünülür.

¹³⁴ BIN IV 7, 23 de Şirmuin şeklinde rastladığımız şehrin KTP 6,2 deki ana rubâ'im Şirmeja'im qibima «Şirmuin (?) beyine söyle» ifadesinden bir beyin merkezi olduğu anlaşılmaktadır.

¹³⁵ Bir kumaşın Şilipka, Şulupka olarak ta geçen bu şehrin adını almasından burasının kumaş imal ve ihraç eden bir yer olduğunu anlıyoruz. Hitit metinlerinde görülen Dadduşka, Kaşka, Hazga, Tapika, Taptika (Garstang, Index; Götze, RHA I, s. 22, n. 27) gibi memleket ve şehir adlarını ve yukarıda bahsettiğimiz, bir -ka ekini ihtiva ettikleri hissini uyandıran Halitka, Hutka, Paruka, Şahka, Şuruka, Votka gibi (Stephens PN) şahıs adlarını hatırlıyarak Şulupka'nın ve diğerlerinin bir -ka ekini ihtiva etmiş olmaları ihtimali bir teklif olarak ileri sürülebilir. Kaşka memleketinin orta Anadolu'nun kuzey-doğu kısımlarını işgal etmiş olması ihtimali, -ka ekli (?) Dadduşka'nın yine bununla geçmesi ve Tapika şehir adından -il nisbet ekiyle bir Tapikkijal şahıs adının yapılmış olması (n. 230) göze çarpar.

Şimdiye kadar birçokları tarafından, Hitit ve muahhar Asur kaynaklarında müteaddit defalar tesadüf edilen ve Cavaignac tarafından (RHA I, s. 254 ve devamı) Asi nehir vadisinin orta kısmının sağ sahilinde, S. Smith tarafından (Alalakh and Chronologie, s. 33 n. 93) Halep - Alalah yolu üzerinde bulunduğu tahmin edilen Parka şehrinin CCT II 30,6 ya istinaden Kapadokya metinlerinde de geçtiği kabul edilmiştir (Smith, mezkûr eser; Götze, Kleinasien, s. 68). Fakat bu telâkkinin yanlış olduğu ve bu metindeki ina Parka tâbirinin diğer vesikalarda çok rastladığımız «ina şa Parka» şeklindeki yerli tarzda bir tarihleme formülünden başka birşey olmadığı muhakkaktır (ina şa Parka tarihlemesi hakkında «Asurlu ve Anadolu'luların mühlet usulleri ve bunlardan takvim hakkında çıkan neticeler» adlı, yakında yayınlıyacağımız hazırlığımızda uzun bilgi verilecektir). Bunu aynı metnin 16 ıncı satırında karşılaştığımız diğer «ina har-

b) Mimasyonlular :

Hahhum hariç olmak üzere bu gruptaki şehirlerin, yerleri tam olarak tesbit edilememekle beraber Kuzey Suriye çevresinde buldukları anlaşılmaktadır. Bu kısımdakiler de Abum¹⁴¹, Atupasum¹⁴², Hahhum¹⁴³, Hamisanum¹⁴⁴, A/Hasamrum¹⁴⁵, Kalusanum¹⁴⁶, Karutum¹⁴⁷, Natuhtum¹⁴⁸, Pura'um¹⁴⁹, Pu-ra-[x-i]¹⁵⁰,

pīšu » tarihleme formülü de açıkça gösterir, kanaatındayız. Şu halde Parka, Koloni Çağı'nda yalnız yerli tarihlemelerde geçeri bir yerli tanrı adıdır.

¹³⁶ Bu yer adına metinlerde ancak iki kere « Şurpu yünü » ve « iyi Şurpu kumaşı » terkiplerinde rastlanır : TC II 7,26 ; 14,6.

¹³⁷ Tukupta : Neşr. C 20,7 ; Tatartu : CCT IV 3 a, 11. ¹³⁸ Bk. s. 412.

¹³⁹ Kapadokya vesikalarında birkaç yerde geçen bu şehrin yerini, bu vesikalardan edinilecek malûmata dayanarak tesbit, kabil değildir. Lâkin eski Hitit devleti zamanına ait bir saray kronikinde daima Nenaşsa ve Hubişna'nın yanında bulunması (Forrer, 2 Botu 12 A II. 27 ; 12 A III 20) ve başka bir metinde Arzava memleketlerinin bir parçası olan Hulağa nehri memleketinin hudutlarında gösterilmesi burasının nerelerde aranması lâzım geldiğini bir dereceye kadar işaret etmektedir (Forrer. Forschungen, I, 1, s. 7, 21).

¹⁴⁰ Yeri için bk. s. 398, 404.

¹⁴¹ Yeri için bk. s. 394. Burada kaydettiğimiz TC III, 163 metnine göre güney-doğu Anadolu'da olduğu, kalay ile alâkalı olacağı anlaşılan «avit»in (bu madde için bk. CCT 29, 37 ; 24 a, 22 ; 34 b, 13 ; 36 a, 2 : II 6, 28 ; TC II 57, 2 ; BIN IV 29, 3 ; KTHahn 18, 23 vs.) naklinden bahseden TC III 57 metninde ise Asur'dan çıktıktan sonra Anadolu'ya gelirken ilk uğranılan yerlerden birisi olduğu zikredilmektedir. Esasen burası Mari mektuplarında da hem bir memleket, hem de bir şehir adı olarak geçiyor (Dossin, Syria XX s. 109). Bu halde Abum'un ancak kuzey Suriye'de bulunacağına bir delil sayılabilir.

¹⁴² Yalnız CCT 42 a da Razama, Apitipan, Katara ve Kalusanum'dan sonra zikrediliyor.

¹⁴³ Hititlerde Hahhaş yazılışıyla görülen bu yer adının (Gelb, AJSL 55, S. 75 ; Garstang, JNES I, s. 453), Mezopotamya'da ele geçen daha eski yazılı kaynaklarda rastlanmamakla beraber tâ Akadlar zamanından beri tanınmış olup mimasyonlandırıldığını ve bu yüzden Gudea'nın Sumerce kitalebelerine de Samilere has mimasyonlu şekliyle geçmiş bulunduğunu kabul edebiliriz.

¹⁴⁴ EL 295, 12 de görülen bu yer adı Asur'dan kârum'lardan birisine mal sevkî münasebetiyle zikrediliyor.

¹⁴⁵ Bu şehrin yeri hakkında birşey söylenemez. KTHahn 36,2 de Amur-Aşşur şa Asamrim ve CCT 41b,4 de Amur-Aşşur şa Hasamrim şeklinde bir Asurlu şahıstan bahsederken geçer. Lewy'nin işaret ettiği gibi hakikaten ikisi de aynı şehir olmalıdır (KTHahn, s. 47).

¹⁴⁶ CCT 42a, 17.

¹⁴⁷ Lewy, AHDO II, s. 124.

¹⁴⁸ TC III. 75,5.

¹⁴⁹ Bu adı alan kumaşlar münasebetiyle geçer. CCT III, 8b,9 da doğrudan doğruya Para'um olarak görülen şehir adıyla aynı olup olmadığı bilinemez.

Şinahtum¹⁵¹, Tarakum veya Tarkum¹⁵², Udum¹⁵³, Uḫakum¹⁵², Unipkum¹⁵⁴, Ushinum¹⁵⁵, yeradlarıdır.

¹⁵⁰ Katara münasebetiyle bahsettiğimiz bu yer adları için bk. s. 395-6. Razama'lardan ikisini birbirinden ayırdetmek için geçen bu şehir adlarından kırık olanının mimasyonlu olacağına, diğer R. şa Uhakim'e kıyasla hükmediyoruz. Buradaki Pu-ra- [x-y]'in bundan önceki hâşiyede bahsolunan Pura'um ile aynı olması ihtimalden uzak değildir.

¹⁵¹ Hr. 21 a, 6-10, 21 b, 3-12 de geçen bu şehir adının II. Sargon'un haraç aldığı Tabal şehirleri arasında zikredilen Şinuhtu ile aynı olması muhtemeldir (Forrer, Klio XXX, s. 73).

¹⁵² Yeri hakkında Katara münasebetile yukarıda s. v de izahat verilmiştir.

¹⁵³ Udum'un Hitit metinlerinde görülen URUUda veya URUUta ile aynı olması mümkündür. Çünkü Uda ekseriya Halep - Kizuatna arasında ve bunlarla birlikte zikredilmektedir (Garstang, Index, s. 47). ¹⁵⁴ BIN IV 219, 7.

¹⁵⁵ CCT 26 b, 2 de gördüğümüz bu yer adını Mari mektuplarında da bulmaktayız (Dossin, Syria XX, s. 109).

Yer adlarının orijinal kaynaklardaki yerlerini ve makale içerisinde bahsoldukları sayfaları gösterir liste *

A-ba-[ar?]-na	: KTS 26,12 (s. 402 ve n. 28).
TUG ₂ ,A-ba-ar/bar-ni-um	: Otuzdan fazla metinde rastlanır.
A-bi-im	: BIN IV 124, 10-13; TC III57, 5; III 163 25-26; Neşr. c 17, 18. (s. 396, 416).
A-ku-a/va,A-am-ku-a/va	: KTP 26, 6; OIP xxvii 4,x + 5; 17,2 49 A, 7, 16, B 11; Jena 338, 27; Hr. 31b, 13; 37b, 5. (s. 397..).
Al-sa-na	: TTC 9,9 (s. 399).
A-ma-li-a	: Neşr. A 3a,5 (n. 90).
A-mu-ri-en	: CCT II 49a, 17.

* — Kere içerisindeki rakamlar yer adlarının makale içerisinde geçtikleri sayfalara işaret eder. Bu yer adlarından mühim olup pek çok metinde geçenlerin, yerlerini tayin hususunda yararlı olanları metin içerisinde ve altnotlarda kaydedildiğinden, bütün orijinal yerleri burada kaydedilmemiştir.

- A-p₁₃-t₁₂-pa₂-an : BIN IV 61, 22; 193, 10; TC III 161. 11. (s. 394-5).
- A-şa-ta-ru-va(?) : OIP xxvii 18, 27. (s.397)
- A-şur/şir₂ : EL 102, 15; 230, 22; TC III 58, 16.
- A-tu₃-pa₂-si₂-im : CCT 42 a, 19 (KTHahn s. 32) (s. 395, 416).
- A-za-am-ri-im, Ḥa-za-am-ri-im : KTHahn 36, 2; CCT 41b, 4. (s. 416 ve n. 145).
- E-lu-ḥu-ut : TC 81, 26,28; III 164, 1, 6; EL 162, 11. (s. 413-4 ve n. 107).
- Ga-zu-ri-im : CCT IV 2a, 32; TC III 173,7,15 (s. 393,395).
- Ḥa-ḥu-um (kārum) : Elliye yakın metinde rastlanır.
- şar Ḥa-ḥi-im : CCT IV 30a, 13 (s. 396, 411, 416 ve n. 54)
- eşartumtum şa Ḥa-ḥi-im : CCT IV 30a 4.
- Ḥa-ka, Ḥa-ka-ḥa-ka(?) : CT III 112, 8; 164, 2; BIN IV 134, 29; Mat. 49b,x+7 (s. 414 ve n. 107).
- Ḥa-mi₃-sa₃-nim : EL 295,12 (s. 416).
- Ḥa-na-ak-na-ak (vabar-tum) : KTS 37b, 9; EL 260, 17; Hr. 33b, 21 (s. 410).
- Ḥa-pu-ra-a : Mat. 11b, 7 (s. 414).
- (URUDU)Ḥa-pu-ra-ta-i-um : TC 55, 5, 19; KTP 42, x+4. (URUDU SİG₅ Ḥa-pu-ra-ta-i-um için bk. Lewy, KTBI s. 24.). Hapurata şehir adı müstakil olarak metinlerde geçmez (s. 402).
- Ḥa-ra-na, Ha-ra-na-a : CCT 29, 23; KTHahn 14, 18, 24. (s.400).
- Ḥa-ar-si₃-u-na : KTS 35a, 7 (s. 399).
- Ḥa-ar-si₃-va : BIN IV 83, 48 (s. 400).
- Ḥar?-şa-am-ni-i[m] : BIN IV 228, 7 (s. 399-401).
- Ḥa-ar-tu : CCT IV 4a, 28 (s. 414).
- Ḥa-tu₃-uş, Ḥa-t₁₂-im, Ḥa-ti₂-e (kārum?) : EL 296, 20; TC III 101, 3, 18; OIP : XXVII 14, 21; 15, 21—22, 26; 30, 15; Hr. 31, 16—19; TC II 27, 21; Hr. 1, 24; KTS 8a, 4 (s. 401).
- Ḥa-za-am-ri-im : Bk. Azamrim.
- Ḥu-ra-ma, Ḥu-ur-ma (kārum) : TC 9, 17; 10, 21; II; 27, 11; BIN IV 48, 17—19; EL 243, 14; 252, 24; KTS 7b, 4; Jena 281, 10, 13 CCT IV 2b, 13; OIP

- XXVII 15, 21; 46 A, sol 2; Hr. 1, 40; 61, 2, 20; Mat. 10b. 6, 16; 31, y + 6; Neşr. A 37, x+2 n. (s. 392—4, 397, 399, 411—2 ve n. 8, 55a).
- Ḥu-tu₃-ru-ti-im : BIN IV 45, 9 (s. 408, n. 98).
- Ka₃-lu-sa-nim : CCT 42a, 17. (s. 395, 416).
- Kam-ma-li-a : AHDO I s. 107, 1. (s. 406).
- Ka₃-ni-iş, Ka-ni-iş₃, Ka-ni-işki (kārum) : Yüzlerce metinde yüzlerce kere geçer. (s. 387, 401, ve n. 42).
- Ka₃-ap-ra : TC III 112,5. (s. 395 ve n. 107).
- Ka₃-ar-pa₂-ta : CCT 35, 6; TC III 180, 4 (s. 402).
- Ka₃?-ru-tim : TC III 214 B, 2. (s. 416).
- Ka₃-ta-ra, Ka-at-ra : TC 81, 36; CCT 42a, 6—8; II 33, 14 III 13, 13; KTHahn 18, 19; TC III 163 13, 15; Hr. 66, 24; Mat. 30a, 23 (s. 395—6).
- Ka₃-t₂-la₂ : EL 69, 7 (414).
- Ki-la-ri-tam : CCT III 14, 22 (s. 403).
- Ku-pa₂-an : CCT 42b, 15 (s. 394, n. 37).
- Ku-na-na-mi₃-it, (URUDU) Ku-na-na-ma-i-um : KTS. 19a, 19; CCT II 23, 37; III 7a, 21; Dergi IV, s. 93 (s. 407).
- Ku-pu-ur-na-at : Gol. 17, 5; TC II 27, 3, 18, 26; OIP XXVII 62, 46 (s. 407).
- Ku-şa-ra : TC 10, 6, 14; III 84, 17; OIP XXVII 48, x+6; Hr. 1, 47, 52; Neşr. Boğ. 2. (s. 387, 393, 397, 404).
- Li-pu-ur-na : Mat. 37b, 11 (s. 390).
- (ma-at)Li-iḥ-şu : TC III 113, 19 (s. 414).
- Lu-a-ra : BIN IV 219, 18 (s. 396).
- Lu-ḥa-a, Lu-ḥa-a-i-u₂ : BIN 191, 2, 17; TC II 57, 19 (s. 414).
- Lu-bu-za-t₂-a, Lu-ḥu-zu-t₃-a, Lu-ḥu-za-t₂-a-i-e : EL 252, 3; 263, 14; CCT 40b, 3; II 43, 26; 48, 34 IV 6c, 23; 19c, 17; BIN IV 6, 24; 162, 33; 181, 3 OIP XXVII 55, 19; Hr. 1, 26; 61, 20; TC III 51, 7;

- Mat. 6d, 2; Jena 309, X+11 (s. 392, ve n. 8, 55a).
- Ma-li-ta, Ma-li-ta-i-im,(lu- TC 53, 10; OIP XXVII 54,10—21; Mat.
bu-şi) Ma-al-a-i-tum : II 4a. X+15 (s. 401—2).
- Ma-a-ma, Ma-ma-a, Ma- : EL 284, 12; KTHahn 1,18 ; TC 18, 36, 41;
ma-i-im CCT 37 b, II; 11 1,22; 7, 38; 11, 18; III
18 b, 6, 13; IV 28 b, 23; 34 c, 16; 44 b,
14, 26; BIN IV 201, 6; 219, 12; OIP
XXVII 35, X+5; Neş. Boğ. 2. (s. 411
ve n. 125).
- Ma-a-pa : EL 279, y + 3; KTS 4 a, 6 (s. 414).
- Ma-ta : EL 325 a, 9, 12 (s. 402, n. 69).
- M₁₃-[x]-a : CCT III 38, 19.
- Na-ḥu-ur, Na-ḥu-ur^{ki} : PSBA 1883, s. 18 sat. 16; UM I₂, 6,9 (s. 414)
- Na-nu-va : Mat. 11 b, 9. (s. 397).
- Na-tu₃-uḥ-tim (?) : TC III 75,5. (s. 416).
- Ni-iḥ-ri-a, Na-aḥ-ri-a, Ni- : KTS 12; 23: CCT II 49, 14: EL 210 A, 3, 9,
ḥa-ri-a Na-ḥi-ri-a (kārum) B 7, 11, (s. 405 — 6).
- e-şar-tim şa Ni-iḥ-ri-a : AnOr VI, Pl. IV 15. 2.
- Ni-na-şa, Ni-na-şa-im/-i- : KTS 7 a, 17; TC II 38, 22; III 10, 5—7;
um : 165, 12, 22 (s. 387, 401).
- Ni-şa? -e-im : EL 150, 6 (s. 404).
- Pa₂-ḥa-ti₂ : CCT 29,8 (s. 414).
- Pa₂-al-ḥa-ti₂-[x] (Belki so-
nunda bir eksiklik yok!): TC III 271., 17, 21 (s. 414).
- Pa₂-li-şa-im : KTHahn 40,2 (s. 389. ve n. 18).
- Pa₂-at-na, Pa₂-[at]-na (va- : KTHahn 3, 4—24; TG 83, 20; III 211 50;
bartum) : Mat. 38 c, 6. (s. 400).
- Pi₂-tu₃-ra : BIN IV 193, 11. (s. 393 — 4).
- Pu-ḥi-tar : CCT II 21b, 8; IV 20b, 8; 46b, 8. (s.
403-4).
- Pu-ra-lim : CCT 42a, 3; TC III 164, 4 (s. 395).
- Pa₂-ra-im, Pu-ra-im : CCT III 8b, 9. (s. 416).
- Pu-ru-uş-na-i-im : KTHahn 35, 22. (s. 391-2).
- Pu-ru-tim, Pa₂ - ra-ti-im TC 81, 3, 11; CCT III 36a, 1; 4 b,
(vabartum) : 9. (s. 388).
- Pu-ru-uş-ḥa-tim (kārum) Pek çok metinde rastlanır (s, 387, 401

ma-at Pu-ru-uş-ğa-tim : ve n. 95)

- Ra-za-ma : BIN IV 124, 4; 193, 4-8; CCT 42 a, 3, 13; TC III 163, 9, 17. (s. 394-5, 412 ve n. 150).
- (ma-at) Sa₃-vi-it : CCT II, 23, 6. (s. 407 ve n. 98).
- Sa₃-ka₃-ri-a : TC 87, 2-5. (s. 405).
- Sa₂-su₂-e-im : AHDO I s. 107, 2. (s. 414).
- Şi₂-it-lu-ni-e : CCT II 18, 26 (s. 414).
- Su₂-ba-ri-im, Şu-ub-ri-tum: TC III 170, 2; CCT III 25, 35 (s. 414).
- Su₂-pa₂-na : TC III 270, 42; Tez 10, 10. (s. 399).
- Su₃-ru-ka₃-ni : TTC 8, 3 (s. 414).
- Şa-la₂-ağ-şu-a/va : TC 81, 19; KTS 12, 4; OIP XXVII 5, 10; Mat. 12 b, 2, 7; Jena 281, 11; Hr. 61, 2. (S. 394, 397-9).
- Şa-la-tu₃-ar, Şa-la₂-tu₃-va-: Yirmibeş kadar metinde görülür (s. ar, Şa-la-ti₂-va-ar (kā- 399, 404, 409). rum)
- Şa-am-a-lim : EL 44, 14. (n. 133)
- Şa-mu-ğa : TC 10, 6, 13. (s. 392-3, 398, 414).
- Şa-na-a, Şa-na : CCT 25, 2, 5, 18; Neğr. C 7, 31 (s. 414).
- Şe-ri-is : EL 309, 7. (S. 414).
- Şi₂-ma-la/la₂, Şi₂-ma-la-i- : CCT III 36 a, 3; TC III 202, 23; TTC um 9, 6. (s. 414).
- Şi₂-na-ğu-tim : Hr. 21a, 6-10, 21b, 3-12. (s. 416).
- Şi₂-ir-mu-in, Şi-ir-me-i-a- : BIN III 7, 3; KTP 6, 2. (s. 415). im
- TUG₂Şu-lu-up-ka₃-um, Şi- : EL 176, 30; KTHahn 18, 5; KTBI 16, li-ip-ka₃-um, Şi₂-li-ip-ku- 4; KTS, 55a, 11; TC 47, 4; III 5, 19; um, Şu-lu-up-ki-im, Şi₂- 169, 4; CCT II 26 a, 17; III 45 b, 4; li-ka₃-um, Şi₂-li-ka₃-um, IV 5a, 6; BIN IV 23, 4; 148, 11. (s. Şu-lu-up-lu-um 415).
- TUG₂Şu-ur-pu-i-tum : TC II 7, 26; 14, 6. (s. 415).
- Ta-ad-mu-ri-im : EL 303 A, 17, B 2; TC III 82, 17.
- TUG₂Ta-ku-uş-ta-u : TC 47, 5; KTBI 16, 6. (S. 403).
- Ta-al-ğa-di-a-tum, Ta-al- : CCT 32 c, 16; II 36 a, 16; OIP XXVII ğa-di₂-tam Ta-al-ğa-di₂-e 62, 43; TC II 54, X+9; 210, 8; 252, 26; BIN IV 180, 8. (s. 414-4).
- Ta₂/Ta-ra-ki-im, Ta-ar- : CCT 26 b, 11, 4; 42 b, 11; TC ki-im 163, 22. (s. 396, 416).

- Ta-aş-ku-ri-a : CCT 24 a, 17. (s. 402, 405 ve n. 70).
 Ta-ta-ni-a, Ta-ta-ni-a-im, : CCT 24 b, 15; 33 b, 16; TC III 166,
 Ta-ta-na-i-um 8-10; 181, 14. (s. 405).
 Ta-ta-ar-tu₃ : CCT IV 3 a, 11. (s. 415).
 Ta-vi-ni-a : EL 223, x+4; KTS 3 b, 3; CCT IV
 44b, 15. (s. 405).
 Te-ga-ra-ma : KTS 51b, 4-6; CCT III 44 b, 8; TC
 III 60, 7. (s. 409-411 ve n. 32a).
 *Ti₂-ku-ur-na : CCT 44, 10. (s. 390).
 Ti₂-li-im-ra, Ti₂-li-im-ra-i- : TC 10, 17; III 158, 7, (s. 393-4).
 im
 Ti-me-el-ki-a, Ti₂-me-el- : Onbeşden fazla metinde görülmektedir.
 ki-a-e, Ti₂-me-el-ka₃-i-im (s. 398, 400 ve n. 82).
 Ti₃-iş-mur/mu-ur-na : KTBI 5, 10; BIN IV 58, 9; TC II 56,
 y+2; CCT IV 27 a, 9-32. (s. 390-1).
 Tu-uh₃/Tu₃-pı₂-a (vabar- : EL 271, 13; KTP 4,2; TC 39, 4; BIN
 tum) IV 233 (s. 398).
 Tu-ku-up-ta : Neşr. C 20, 7. (S. 415).
 Tur₃/Tu₃-ur-ḥu-mı₃-it, Tu-₃
 ru-uh₃-mı₃-it, Tur₃-uh- : 25; CCT III 1, 19; Mat. 34 a, 5, X+11
 mi₃-it (kārum) 13. Otuzdan fazla metinde görülür. (s.
 408-9).
 U-di²-im, U-dim : Mat. 4a, 3, 4b, 3. (s. 416).
 U-ḥa-ki-im : CCT 42a,5. (s.395,416).
 U-la-ma, Va-la-ma, U-ul-ma, Onbeşe yakın metinde görülür (s. 387,401,
 [U]-la-ma-i-im(vabartum) : 412 ve n. 19).
 U-ni-ip?-ki-im : BIN IV 219,7. (s.416).
 Ur-şu (kārum) : EL 255, 23; TC 18, 33, 44; BIN 148, 22;
 219, 5; CCT III 9, 33. (s. 412, 415).
 U?-su₂-ḥi-ni-im, A-zu-ḥi-i-
 numki : CCT 26b, 2; Syria xx, s. 109. (s. 416).
 U-şa, U-şu-um : EL 168, 25; KTS 38b, x+5; TC II 53;
 x+13; III 49, 21; CCT III 37a, 7. (s.
 407, 415 ve n. 95).
 Va-aḥ-şu-şa-na, Va-aḥ-şu-

- řa-na-i-e, Va-aḡ-řu-řa-na-
 i-tu₃ (k̄arum) : Altmış kadar metinde rastlanır.
 ma-at Va-aḡ-řu-řa-na : KTP 10, 23. (s. 401, 404, 409).
 Va-ař-ḡa-ni, Uř-ḡa-ni-a : Onbeşe yakın metinde ḡr̄l̄r. (s. 387,
 401, 405).
 Va-al-ḡi-ki-na : Mat. 11b, 21. (s. 400).
 Va-ni-sa-na-im : OIP XXVII 31, 2. (s. 399).
 Vu-lu-uř-na : CCT 29, 26. (s. 391 - 2, 400).
 Za-al-pa₂, Za-al-pa₂-i-im
 (vabartum) : Yirmiden fazla metinde geęer. (s. 398,
 404-5, 415 ve n. 82).
 ka-ru-um Za-al-pa : Chantre 11, 4, X+6.
 [X]-ḡa-ma : CCT IV 14b, 16.
-

